

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci

Diplomová práce

Bc. Viktória Dubasová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Hana Hejná

Praha 2023

Prague college of psychosocial studies

The utilization of psychotherapeutic education in social work

Bc. Viktória Dubasová

The Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Hana Hejná

Prague 2023

Poděkování

Poděkování patří mé vedoucí práce PhDr. Haně Hejné. Děkuji za odborné rady, užitečné podněty a vstřícný přístup. Děkuji i všem participantům výzkumu za ochotu a pomoc v mé výzkumné části. A děkuji za trpělivost a péči o syna mému partnerovi a rodině.

Prohlášení

P r o h l a š u j i,

že jsem tuto závěrečnou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v seznamu literatury a že svázaná a elektronická podoba práce je shodná. Současně prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním této práce podle §47b zákona č. 111/1998Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

V Praze

31.7.2023

.....
Bc. Viktória Dubasová

Abstrakt

Hlavním předmětem diplomové práce je přiblížit využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci. V teoretické části představuji samotnou psychoterapii jako obor i praktickou činnost, její jednotlivé přístupy, vymezení a požadované vzdělání psychoterapeuta. S ohledem k cíli práce uvádím stejná vymezení i pro sociální práci a sociálního pracovníka. Průsečíku těchto oborů je věnována poslední kapitola teoretické části, kde jsou zmíněné nejen společné faktory, ale i rozdíly. Popsány jsou zde i metody, východiska a etické principy. Pro praktickou část jsem zvolila tematickou analýzu, kde formou polostrukturovaného rozhovoru s pěti sociálními pracovníky zjišťuji, jak využívají dosažené psychoterapeutické vzdělání a výcvik, kterým si prošli ve své dosavadní práci.

Klíčová slova

Psychoterapie, psychoterapeut, psychoterapeutické přístupy, sociální práce, sociální pracovník

Abstract

The main focus of the diploma thesis is to describe the use of psychotherapeutic education in social work. In the theoretical part, I present psychotherapy as a specialization and practical activity, its individual approaches, definitions and the required education of a psychotherapist. With regard to the main subject of the thesis, I disclose the same definitions for social work and social worker.

The last chapter of the theoretical part is dedicated to the intersection of these fields, where not only their common factors, but also their differences are mentioned. Methods, starting points and ethical principles are described here as well. For the practical part, I chose a thematic analysis, where in the form of a semi-structured interview with five social workers I am figuring out how they use the psychotherapeutic education they have achieved and the training experiences they have undergone in their work so far.

Keywords

Social work, Social worker, Psychotherapy, psychotherapist, psychotherapeutic approach

Obsah

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	2
1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	2
1.1 Teoretická východiska sociální práce.....	3
1.2 Paradigmata sociální práce.....	9
2 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK.....	13
3 PSYCHOTERAPIE A JEJÍ VYMEZENÍ.....	17
3.1 Psychoterapie v České republice.....	20
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE A PSYCHOTERAPIE.....	25
4.1 Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci.....	28
4.2 Hranice mezi sociální prací a psychoterapií.....	29
PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
5 PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	31
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	31
5.2 Sběr dat a použité metody.....	32
5.3 Výzkumný vzorek.....	33
5.4 Etické hledisko výzkumu.....	34
5.5 Průběh rozhovorů.....	35
5.6 Výsledky tematické analýzy.....	36
6 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	54
7 DISKUSE.....	58
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
PŘÍLOHA.....	I

Úvod

Psychoterapie v dnešní době nabírá na popularitě a vystupuje i její důležitost. V době pandemie i po ní se zvedl počet lidí s duševní nepohodou a ukazuje se, že odborníků je málo. Ruku v ruce s potřebou psychoterapie jde i důležitost sociální práce. Ne jako podřadné a neohodnocené profese, ale legitimního oboru, který pomáhá lidem v těžkých životních situacích, napříč různými životními etapami.

Tyto dvě profese mají společnou podporu a péči o člověka. Rozdíly můžeme vnímat ve způsobu pomoci, a to jaké metody a techniky práce odborníci dané profese zvolí. Důležité pro výkon jak psychoterapie, tak sociální práce je dosažené vzdělání, které je klíčové. Pracovníci se také zavazují k celoživotnímu vzdělávání.

Pomoc lidem s sebou nese řadu výzev. Obě humanitní profese jsou náročná je důležité rozpoznat vlastní kompetence a kontinuálně sledovat osobní hranice. Nejenom profesní zkušenosti dodávají jistotu v práci, ale také vzdělání v oboru vytváří pevnou půdu pod nohama širokospektrého odborného působení. Přináší s sebou zodpovědnost jednání, konání a rozhodnutí, které pracovník činí v intervencích ke klientovi s cílem pomoci.

Dynamika společnosti se mění a s ní se mění i potřeby lidí. Proto je podstatné pracovat na sobě, vzdělávat se, být bdělí a umět si určit vlastní hranice pro práci se sebou. Znat sám sebe ve svých silných, a hlavně slabých stránkách může přinést pro práci klienty nový rozměr, více možností a větší schopnost zvládat náročné situace, se kterými klienti přirozeně do služby přichází.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení sociální práce

V rámci zacílení tématu je nutno představit sociální práci a její teoretickou základnu, abychom porozuměli propojení z oblasti psychoterapie. Sociální práce nemá jednotnou definici. Liší se podle situace v dané době a má hluboké kořeny v minulosti.

Matoušek (2016) definuje sociální práci, jako společenskovední disciplínu a činnost praktickou, které cílem je odhalit, zmírnit, vysvětlit a řešit sociální problémy. Pomoc směřuje lidem v tíživé životní situaci, kteří vlastním úsilím nedokážou tuto situaci překonat a zvrátit.

Každý jedinec jako bio-psycho-sociálně-spirituální bytost má právo na důstojný život ve společnosti, na budování vztahů, rozvoj svého individuálního potenciálu, etické zacházení, plnohodnotné trávení volného času, pracovní příležitosti a další aspekty. Mahrová a Chytil (2008) zdůrazňují, že sociální práce jako profese využívá širokou škálu činností, technik a dovedností, které odpovídají jejímu komplexnímu zaměření na jednotlivce a jeho prostředí. Intervence v sociální práci zahrnují opatření na psychosociální úrovni a také intervence v sociální politice.

Navrátil (2001) popisuje sociální práci jako obor, který má povahu profese, přičemž se v rámci jejího vymezení opírá o koncept sociálního fungování. Snaží se takto zlepšení fungování jednotlivců, skupin a komunit tím, že budou realizovat různé aktivity zaměřené na budování sociálních vztahů.

Tyto aktivity dělí do třech kategorií:

1. Aktivity směřující k odstranění problémů,
2. Aktivity směřující k rozvoji klienta a jeho potenciálu,
3. Aktivity s preventivním charakterem, hlavně na včasné objevení, kontrolu a následné odstranění faktorů bránících v sociálním fungování.

Zahraniční literatura definuje sociální práci jako placenou profesionální aktivitu, která se zaměřuje na práci s mládeží i dospělými. Jejím cílem je pomáhat jim řešit

praktické i osobní problémy prostřednictvím nových a efektivních způsobů. Sociální práce využívá různé metody a techniky, jako je práce s rodinou, jednotlivcem nebo komunitou, a přispívá k rozvoji osobních a sociálních dovedností klientů. Taktéž umožňuje využití právních nebo terapeutických přístupů, které přispívají k dosažení těchto cílů (Oko, 2008).

Na sociální práci jako vědu nahlížíme ve smyslu existence teorií sociální práce a postupného vytváření nových teorií (Matoušek, 2001).

1.1 Teoretická východiska sociální práce

Pro tuto práci je důležité představit teorie, které vychází z psychoterapeutických směrů. Cílem není složitý výčet teorií, ale stručný náhled na pár z nich, pro uvědomění si provázanosti sociální práce a psychoterapie.

Teorie sociální práce je základní stavební jednotkou sociální práce jako vědní disciplíny. Teoretické zázemí představuje jednu z klíčových součástí profesionální identity sociálních pracovníků. Používání teorií sociální práce má pozitivní vliv na komunikaci mezi sociálními pracovníky a také na praxi samotnou, protože konkrétně specifikuje postupy při práci s klienty. Tyto teorie poskytují strukturu pro analýzu složitých a často citlivých lidských problémů a situací. Pomáhají organizovat informace, předpoklady a domněnky do smysluplného kontextu a nabízejí systematický a předvídatelný přístup k práci s lidmi (Jurajdová, 2012).

Laca (2021) uvádí, že to, v čem je sociální práce originální je hlavně způsob využití teorií v praxi. To znamená, že se aplikují a adaptují do přímé práce při řešení problémů jednotlivců, skupin i komunit. Teorie se dotvářejí tak, aby umožnili vnímání člověka a jeho celistvost v kontextu sociálního prostředí.

V sociální práci známe nejnámější teorie: Humanistické, existenciální, kognitivně-behaviorální, organizační, systémové, teorie konání, teorie pole a další, které odborná literatura popisuje. Pro smysl mé práce uvedu první tři teorie a jejich uplatnění přímo v metodách sociální práce.

Humanistické a existencionální teorie

Oba přístupy se soustředí na člověka jako bytost s vlastní autonomií, přičemž klade důraz na vnitřní svět člověka než na vnější aktivity. Humanistická teorie vznikla jako alternativa k psychoanalytickému a behaviorálnímu přístupu v 60. letech, reakcí na omezení behaviorismu, který v psychologii vyloučil některá důležitá témata. Humanistická teorie se snaží porozumět vnitřním prožitkům člověka, naučit ho, jak tyto prožitky ovládat a stát se odolným vůči vnějším manipulacím. Abraham Maslow byl jednou z vůdčích osobností v tomto směru.

Humanistické přístupy vycházejí z následujících základních východisek:

1. Člověk je jedinečný a svobodný jedinec s tendencí k osobnímu růstu.
2. Člověka vnímají v rámci celostního přístupu, který zahrnuje tři oblasti.
3. Klade důraz na přítomnost a zkoumá, co je pro člověka v daném okamžiku důležité.
4. Zaměřuje se na základní otázky člověka týkající se hodnot, vlastní odpovědnosti a smysluplného života (Jurajdová, 2012).

Přístup orientovaný na klienta

Carl R. Rogers je nejvýznamnější humanistický autor, který ovlivnil sociální práci. Jeho vliv je ovšem nepřímý a působí zejména tam, kde se součástí sociální práce stala poradenská činnost.

Podmínky pro úspěšnou práci s klientem:

- Kongruence a opravdovost znamená, že pomáhající pracovník má jednatv souladu se svým prožíváním. Ve vztahu ke klientovi vystupuje jako skutečná osoba, nejde o použití určité techniky, ale o sdílení vztahu.
- Bezpodmínečná zpětná vazba vyjadřuje úsilí pomáhajícího pracovníka o přijímání klientovy osobnosti bez hodnocení jeho postojů a chování.

- Empatie je snahou prožívat a chápat klientovu situaci jeho očima.
Nedirektivní a nehodnotící jednání
- Aktivní naslouchání
- Autentické přátelství

Rogersovo pojetí pomáhajícího vztahu a jeho dimenze dnes patří k základním poznatkům, které se v sociální práci široce uplatňují. Protože Rogers předpokládá klientovu jedinečnost, odmítá diagnózu a klasifikaci podmínek (Navrátil 2001).

Existencialismus v sociální práci

Existencialismus není formálním filosofickým systémem, ale spíše filosofickým hnutím, které se zaměřuje na existenci člověka jako jedinou realitu. Člověk nevlastní existenci, nýbrž je svou vlastní existencí. Existencialismus připouští různorodé názory, avšak existují určitá shodná východiska (Drapela, 2001).

V sociální práci byl existencialismus důkladně zkoumán Thompsonem, který se zabýval existenciálním přístupem v této oblasti. Svoji analýzu zaměřil na existenciální ontologii, pojetí člověka a jeho bytí. Zabýval se také důsledky existencialismu pro epistemologii sociální práce a jeho pohledem na společnost (Matoušek, 2012).

Existenciální sociální práce vychází z několika základních pojmů, jako je "**bytí-pro-sebe,**" což označuje vědomou existenci. Důležitými koncepty jsou také **svoboda,** odpovědnost za své jednání a uvědomění si **falešné víry.**

Existencialismus uznává **absurditu života,** spojenou s poznáním pozitivních i negativních výstupů, což může vyvolávat úzkost. **Ideologie** je sdílená koncepce světa, ovlivňující určité sociální skupiny. **Etiketizace** se může stát dlouhodobou charakteristikou spojenou s jedincem (Navrátil, 2001).

Psychodynamický přístup

Zakladatelem psychoanalytického přístupu je Sigmund Freud, který se stal jednou z nejvýznamnějších intelektuálních postav 20. století. Přestože psychoanalýza jako vědecký směr má značné nedostatky, psychoanalytický výklad osobnosti zůstává nejrozsáhlejší a nejvlivnější teorií osobnosti, která byla kdy vytvořena.

Sigmund Freud definoval psychoanalýzu jako vědu o nevědomí. Jedná se tedy o metodu poznání nevědomých psychických procesů a metod zpracování a řešení psychických konfliktů, které mají v těchto nevědomých procesech původ (Nakonečný, 2009).

V současné době se psychoanalytická schémata v sociální práci příliš neuplatňují. Často jsou však používány pojmy z tohoto směru. Psychoanalytická teorie má tři části: teorie osobnosti, teorie lidského vývoje a teorii psychoanalýzy.

Metody sociální práce vycházející z psychoanalýzy

Ve sféře sociální práce lze identifikovat dvě základní školy: Octavie Hillová a diagnostická škola Mary Richmondové s dvěma větvemi.

Octavie Hillová (1838–1912) prosazovala rovnost mezi klientem a sociálním pracovníkem a klade důraz na osobní a srdečný vztah. Její práce je řízena situací, emocemi a svědomím.

Diagnostická škola, kterou zformovala průkopnice moderní sociální práce **Mary Richmondová** (1861–1928), je známa pro svou knihu "Sociální diagnóza" z roku 1915, která přinesla první teoretický základ pro tvorbu diagnostiky klientů nově přicházejících do sociální práce (Jurajdová, 2012).

Tato škola se rozdělila na dva směry:

- **Psychosociální přístup**, který reprezentovaly Gordon Hamiltonová a Florence Holisová, se zaměřuje zejména na sociální okolnosti, které ovlivňují klientovy problémy.

- **Funkční přístup**, zastupovaný Helen Permanovou a Marií Krakešovou, klade důraz na jednotlivce a jeho vnitřní psychické faktory (Jurajdová, 2012).

Metody sociální práce lze rozdělit do čtyř fází:

1. Sběr informací – zahrnuje první setkání s klientem, prozkoumání rodinné situace a spolupráci s rodinou, a také hledání dalších zdrojů informací.
2. Třídění získaných informací a vyvození závěrů.
3. Sociální diagnóza, výhled a plánování intervencí.
4. Realizace potřebných zásahů.

Sociální diagnóza je definována jako pochopení osobnosti klienta a jeho sociální situace s ohledem na vnější okolnosti. Terapie probíhá prostřednictvím sociálních zásahů, které jsou zaměřeny na řešení symptomatických problémů klienta a na nové uspořádání jeho životních poměrů. Kritika této metody se zaměřuje na spolehlivost a kvalitu získaných informací, na nadměrné zaměření na vnější okolnosti a potřebu více se zaměřit na samotného klienta (Jurajdová, 2012).

Kognitivně behaviorální teorie

Kognitivní a behaviorální teorie mají odlišný filosofický základ. Zatímco behaviorální teorie vychází z principů "empirismu", kognitivní teorie se opírá o "racionalismus". Empiristé věří, že poznání se získává pouze skrze smysly (zrak, hmat, sluch, čich, chuť) a ověřuje se prostřednictvím pozorování a experimentu. Naopak racionalisté kladou důraz na rozum a jeho schopnost uvažovat jako klíčový prvek poznání. Ve výuce a učení je potom důležité interpretovat události a podněty z okolí (Laca, 2017).

Metody sociální práce vycházející z kognitivně-behaviorálního přístupu

Role sociálního pracovníka se v průběhu času značně proměňovala. Kanfer a Schefft (1988) identifikovali šest pravidel, která charakterizují úkoly a pohled behaviorálně orientovaného sociálního pracovníka:

- **Zaměření na chování:** Pracovníci se soustředí na klientovy problémy a zkoumají jejich příčiny, s důrazem na klientovo jednání, což je klíčové pro kognitivně behaviorální terapii.
- **Orientace na řešení:** Terapeuti věnují dostatek času k promyšlení problémů a obtíží, ale zároveň aktivně hledají řešení. Analyzují nejen současný stav, ale také požadovaný cíl a strategie pro jeho dosažení.
- **Pozitivní přístup:** Sociální pracovníci podporují klientovo pozitivní myšlení a soustředí se na jeho silné stránky. Ocení všechny klientovy drobné úspěchy.
- **Krok za krokem:** Postupně dosahování menších cílů pomáhá klientovi redukovat strach a zároveň ho motivuje k dalšímu pokroku.
- **Flexibilita:** Sociální pracovník musí být schopen tvořivě reagovat a přizpůsobit se individuálním potřebám každého klienta.
- **Orientace na budoucnost:** Kognitivně behaviorální přístup klade důraz na budoucí cíle. Sociální pracovník má za úkol podporovat klientovu motivaci pokračovat v úsilí o změnu (Kanfer & Schefft, 1988).

Sociální pracovník musí mít dostatečné znalosti teorií sociální práce a být schopen zvolit nejvhodnější teoretický přístup na základě znalosti klienta a jeho problému. Sociální pracovník se může rozhodnout pro použití jedné nebo více teorií sociální práce současně (Jurajdová, 2012).

Z teoretického základu jsou utvářeny metody sociální práce, a i proto se definice sociální práce odlišují.

Chytil (2002) píše, že v rámci těchto „metod“ jsou užívány různé techniky a metody, jejichž původ je v teoriích sociální práce. Terminologicky se proto více hodí používat termín „typ intervence“ pro práci s jednotlivcem, skupinou a komunitou.

V této kapitole jsem představila několik teoretických východisek, ze kterých čerpá sociální práce. V odborné literatuře jich můžeme najít vícero, avšak pro přehled mé práce jsou dostačující.

1.2 Paradigmata sociální práce

Pro lepší pochopení sociální práce v kontextu, musíme porozumět jednotlivým paradigmátům. Podle nich můžeme sledovat vývoj a předpoklady vzdělání sociálního pracovníka. Pojem paradigma (z řeckého παράδειγμα parádeigma = vzor, příklad, model) je obecně přijímané schéma, vzorec, myšlení či model (Laca, 2017).

Veteška a Průcha (2014) píšou, že prvním, kdo tento pojem zavedl byl Thomas Samuel Kuhn. Ve vědě jsou paradigmata dočasné a jejich změna obvykle probíhá radikálním způsobem, tzv. vědeckou revolucí. Ke zvratům dochází po určité době tím způsobem, že se stávající paradigma vyčerpá a přestane vyhovovat při řešení některých vědeckých otázek, které nazývá anomálie. Nahromaděním anomálií dochází k hledání nové paradigma a po dokončení procesu nastává období tzv. normální vědy.

Payne v průběhu 20. století označuje tři malá paradigmata, které sjednocují teoretické, praktické a výzkumné postupy do jednoho celku a odlišují se svými filozofickými východisky a praktickými postupy.

1. **Terapeutické paradigma** – označuje se jako terapeutická pomoc, je v sociální práci chápána jako terapeutická intervence. Cílem je pomoci jednotlivcům, skupinám a komunitám, zajistit psychosociální podporu a pohodu. Prostředkem je podpora a usnadňování jejich rozvoje. Principiální důraz je kladen na komunikaci a budování vztahů. Komunikace je tak považována za prostředek, který slouží k pochopení a převzetí kontroly nad vlastními pocity a chováním. Profesionální vybavení sociálního pracovníka se zde opírá o psychologii a také terapeutický výcvik. Příkladem je Rogerovská humanistická koncepce (Navrátil, 2000).
2. **Reformní paradigma** – označuje se jako úsilí o reformu společenského prostředí. Charakterizuje ho vize společenské rovnosti v různých vrstvách společenského života, kde zohledňuje rozličné skupiny (věk, pohlaví, gender). Představitelé sdílejí představu podpory a posílení spolupráce a solidarity společnosti, a tím pomoci utlačovaným skupinám získat vliv na vlastní život. Podle tohoto paradigmatu je zvýšen podíl zapojení a aktivity klientů při změně institucí, které mají přímý vliv na jejich životy. Toto paradigma upozorňuje na nerovnoměrné rozdělení moci a zdrojů, které jsou v rukou elit,

a předpokládá, že pro efektivní změnu je nezbytná transformace celé společenské struktury. Bez této transformace podle tohoto paradigmatu nemohou ostatní paradigmata efektivně fungovat. V rámci vzdělání sociálních pracovníků, kteří se řídí tímto paradigmatem, je důležité zahrnout přehled v oblastech politologie, sociální filozofie a sociologie (Navrátil, 2000).

3. **Poradenské paradigma** – označuje se jako sociálno-právní pomoc. Zaměřuje se na zvládání problémů a přístup ke vhodným informacím a službám.

Hlavním nástrojem tohoto paradigmatu je poskytování odborného poradenství, zprostředkovávání zdrojů, mediace a poskytování informací. Tento přístup se také snaží o změny ve společnosti a institucích, které ovlivňují sociální fungování klientů. Paradigma se zaměřuje spíše na drobné dílčí proměny, než na velké změny a jako technika se zde využívá úkolově orientovaný přístup. Teoretické zázemí pro toto pojetí sociální práce spočívá v kombinaci psychologie, sociologie a práva (Navrátil, 2000).

Na základě myšlenek Payna se Ondřejkovič (2000) zabývá rozšířením a doplněním předchozích paradigmat o další paradigma.

4. **Vzdělávací paradigma** – se zaměřuje na rozvoj sociálních dovedností a prosociální výchovu. Tímto přístupem se přispívá k řešení multikulturních problémů a rekvalifikaci jedinců.

Sociální práce je zdokonalovaná v závislosti od porozumění společenského vývoje a jejího poslání. To ji činí specifickou a můžeme to vidět právě v paradigmatech v rámci jejich obsahu, jakým způsobem se proměňovali a zdokonalovali. Teoretické základy a praktické poznatky určují její odborný vývoj (Laca, 2017).

Vzdělání v sociální práci

Z legislativy České republiky vyplývá, že pro výkon sociální práce je potřebné absolvování vyššího odborného vzdělání, anebo dosažení vysokoškolského vzdělání studiem bakalářského, magisterského či doktorského programu. Tyto programy musí být akreditované se zaměřením na sociální práci, sociální politiku, sociální

pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku. V případech, že sociální pracovník působí ve zdravotních zařízeních platí ještě jiné podmínky. Ty nejsou pro účel této práce podstatné (Zákony pro lidi [Zákon č.108/2006 Sb.], 2006).

V České republice existuje Asociace vzdělavatelů v sociální práci, která je dobrovolným zapsaným spolkem a združuje vyšší odborné a vysoké školy ČR, které nabízí vzdělání v sociální práci. Dokument s názvem Minimální standard vzdělání v sociální práci, jak uvádí ASVSP (2021) je nástrojem pro zvyšování kvality vzdělávání v oboru.

Standard zahrnuje dvanáct vzdělávacích programů, mezi ně patří:

1. Filozofie a etika
2. Úvod do sociologické teorie
3. Psychologie v sociální práci
4. Teorie a metody sociální
5. Odborná praxe
6. Supervize
7. Metody a techniky sociálního výzkumu
8. Úvod do právní teorie a praxe
9. Sociální politika
10. Sociální norma a rizikové jevy
11. Menšinové skupiny
12. Zdraví a nemoc.

Dále je každá disciplína rozvedena a popsána pod pojmy jako pojetí, cíl výuky, cílové kompetence a doporučení k výuce (ASVPS [Standard], 2021).

To, jaké má vzdělání formu vychází z nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. V tomto nařízení najdeme základní tematické okruhy charakteristické pro danou oblast a určují tak studijní programy, které pod danou oblast spadají. Zahrnují dále odborné znalosti, dovednosti a kompetence charakteristických profesí, hlavně profesí, které jsou regulované (Zákony pro lidi [Nařízení vlády č. 275/2016 Sb.], 2016).

2 Sociální pracovník

Matoušek (2008) uvádí, že sociální pracovník je osoba, která získala odpovídající vzdělání a rozhodla se věnovat se sociální práci, se stává sociálním pracovníkem. Hlavním cílem sociálního pracovníka je poskytovat pomoc jednotlivcům, rodinám, skupinám a komunitám, aby dosáhli nebo se vrátili k sociální soběstačnosti.

Na sociálního pracovníka se kladou vysoké nároky jako na bio-psycho-sociální-spirituální bytost (Laca, 2017).

Sociální pracovník by měl splňovat řadu požadavků, které jsou na něj kladeny v rámci vzdělání a jeho způsobilost určují konkrétní předpoklady, které rozvinu dále.

Osobnost sociálního pracovníka

Způsob, jakým sociální pracovník vykonává svou práci, je také silně ovlivněn jeho osobností (Gulová, 2011).

Koncept osobnosti lze definovat jako typické vzorce myšlení, emocí a chování, které ovlivňují způsob, jakým jedinec interaguje s okolním prostředím (Atkinson, 2003).

Většina jedinců přirozeně hledá pracovní prostředí, které umožňuje rozvoj jejich osobnosti, zdokonalování dovedností a schopností a zároveň uspokojení osobních potřeb (Mezera, 2008).

Osobnostní charakteristika sociálního pracovníka sehrává klíčovou roli při budování důvěrného vztahu s klienty a promítá se do celého průběhu spolupráce mezi těmito stranami (Kopřiva, 2011).

Schopnosti a vlastnosti sociálního pracovníka

Mlčák a Kubicová (2006) uvádějí, že spokojenost klientů s prací sociálních pracovníků není ovlivněna pouze kvalitou prováděných intervencí, ale také vnímáním sociálních pracovníků jako přívětivých, inteligentních, svědomitých a emocionálně stabilních jedinců.

Kvalitní plnění požadavků povolání sociálního pracovníka vyžaduje několik klíčových vlastností a schopností.

Langmeier, Balcar a Špitz (2010) uvádí mezi tyto základní vlastnosti : zralá osobnost, schopnost navazovat vztahy s lidmi, prosociální chování, emoční inteligence, životní optimismus, přirozená autorita, osobní životní zkušenosti, respekt, flexibilita, odborné vzdělání a všeobecný přehled, přitažlivost, důvěryhodnost a dodržování etického kodexu.

Zralá osobnost znamená, že jedinec je schopen kontrolovat své jednání a rozhodování na základě přesného vnímání sebe, svých rolí, pozic a také rolí a pozic druhých lidí a okolností. Přijímá svá rozhodnutí a volby jako své vlastní a bere na sebe odpovědnost za jejich výsledky a následky. Tato schopnost umožňuje sociálním pracovníkům účinnou a citlivou komunikaci se světem, ve kterém působí.

Emoční inteligence označuje schopnost rozpoznávat vlastní emoce i emoce ostatních jedinců a adekvátně na ně reagovat. To zahrnuje schopnost vyjadřovat vlastní emocionální stav a komunikovat o svých pocitech s ostatními. Součástí sociální inteligence je také empatie, která představuje schopnost vcítit se do emocí a jednání druhých osob. Empatická osoba dokáže emocionálně rezonovat s pohledem, cítěním a chápáním druhých, číst i jejich neverbální projevy a porozumět tomu, co daná osoba usiluje, čemu se snaží vyhnout nebo co pečlivě skrývá (Pletzer, 2009).

Pro výkon tohoto povolání se sociální pracovník zavazuje k celoživotnímu vzdělávání, jelikož i sociální práce se mění v čase dle potřeb společnosti a měnících se životních podmínek a doby (Laca, 2017).

Role sociálního pracovníka

Sociální pracovníci poskytují pomoc a podporu ne jenom jednotlivcům a rodinám, ale také skupinám a komunitám, kterým pomáhají k navrácení do sociálního života a fungování v něm. Toto vychází z ideálu o naplňování lidského potenciálu a principu solidarity s respektem na individuální zájmy a existenci společenské reality (Šámalová, Tomeš 2018).

Ve své praxi může sociální pracovník zastávat několik rolí.

- **Terapeut** – dokáže pomoci klientům překonat náročné období
- **Poradce** – poskytuje odborné rady, informace o možnostech pomoci
- **Pedagog** – předává informace potřebné pro klienta a zajistí nácvik sociálních dovedností
- **Mediátor** – je nestranný a angažuje se hlavně v konfliktních situacích, kde je potřeba zajistit u obou stran dohodu a problém řešit
- **Manažer** – má organizační schopnosti, dokáže vést zaměstnance, dokáže určit priority, zvládá administrativní úkony, umí delegovat práci
- **Zprostředkovatel** – pomáhá klientům s poskytnutím služeb (Matoušek, 2003).

Sociální pracovník jako psychoterapeut

Pro tematiku zvolené práce bych ráda blíže představila roli sociálního pracovníka jako psychoterapeuta.

Podle Lacy (2017) se jedná o jednu z mnoha cest směřujícím k pomoci člověku. Na základě této souvislosti můžeme popsat šest typů strategií pomoci:

- Poskytování rad. A to rad z kterékoliv oblasti
- Poskytování informací. Jedná se o informace v oblasti právní, pracovní, sociální, ekonomické, bytové a jiné
- Usměrnování chování, které se týká získání sociálních výhod
- Učení směřující k získání nové kvalifikace, vědomostí, zručností s cílem na znovu zařazení do společnosti
- Změna systému práce klienta, která směřuje hlavně k změně práce, která má za cíl pomoci překlenout sociální krizi
- Poradenství, které směřuje k vysvětlení a objasnění jádra potíží, vysvětlení úkolu, který vzniká klientovi při řešení potíží apod.

Etický kodex

„Z hlediska profesní etiky by sociálnímu pracovníkovi měla při rozhodování usnadnit situaci znalost etických teorií, základních hodnot profese, etického kodexu sociálních pracovníků, a především znalost sebe samého. Základním nástrojem, který sociální pracovník ve své práci používá, je totiž jeho vlastní osobnost“ (Matoušek, 2001).

V České republice byl v roce 1995 sepsán Etický kodex sociálních pracovníků pod Společností sociálních pracovníků. Jde o komplexní dokument, v kterém jsou zdůrazněny etické zásady. Ukotvuje pravidla etického chování sociálních pracovníků ve vztahu ke klientovi, k zaměstnavateli, ke kolegům, ke svému povolání a ke společnosti. Zmiňuje také etické problémové okruhy a postupy při jejich řešení (Fischer & Milfait, 2010).

Etický kodex sociálních pracovníků ČR dle Matouška (2001) vyjadřuje respekt ke klientům a jejich sebeurčení, vyzdvihuje jedinečnost člověka a potřebu seberealizace, směřuje k odpovědnosti, hledání možnosti v aktivním zapojení klientů, podporuje sociální spravedlnost, rovněž zahrnuje pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke společnosti. Obsahuje rovněž téma profesní integrity směrem k povolání a ke kolegům. To sociálního pracovníka zavazuje k udržování a zvyšování své odborné způsobilosti, krom toho i osobní růst a spolupráci s kolegy, což umožňuje zvyšování kvality poskytovaných služeb.

Etický kodex je pouze doporučeným dokumentem a nemá právní vymahatelnost.

Pro ucelený přehled mé práce je dalším krokem vymezit pojem psychoterapie a ukotvit ji do českého prostředí.

3 Psychoterapie a její vymezení

Psychoterapie ani sociální práce nemá jako věda jednotnou definici. Je relativně novým oborem, který se začal rozvíjet až v 20. století. Její rychlý pokrok je často spojován s rozvojem technologií a přináší vnitřní rozpory jednotlivcům. V dnešní době hraje psychoterapie klíčovou roli při léčbě duševních potíží a pomáhá jedincům lépe porozumět své existenci a dosáhnout vyšší kvality života (Vymětal, 2001).

Různí autoři nabízejí rozličné definice psychoterapie. Například Vymětal (2004) ji popisuje jako léčbu, prevenci a rehabilitaci zdravotních poruch prostřednictvím komunikace a vztahů mezi terapeutem a pacientem.

Kratochvíl (2017) zdůrazňuje, že pro pochopení psychoterapie jako pojmu jej potřebuje zařadit pod dva odlišné nadřazené pojmy. Těmito pojmy jsou obora činnost.

Psychoterapie jako obor

Psychoterapie jako obor je empirická a aplikována vědní disciplína, která má svou teoretickou i praktickou část. Je oborem interdisciplinárním, protože její zásahy působí do různých oblastí medicíny a psychologie. Má svoji obecnou i speciální část, stejně jako jiné klinické obory.

Obecná část zahrnuje teorie, metody a výzkumná data. **Speciální část** zahrnuje aplikace na jednotlivé druhy poruch. Jako vědní disciplína obsahuje souhrn poznatků, které vzájemně souvisí a její teorie jsou systematicky uspořádány. Opírá se o získané poznatky a zkušenosti, z nichž vytváří hypotézy a teorie, což ji dává empirický charakter. Tyto poznatky využívá v praxi.

V současné době nemá psychoterapie obecně přijímanou teorii, ale zahrnuje zhruba 10 nejvlivnějších směrů nebo také tzv. škol, které mají vlastní teorie, postupy řešení výcvikové programy vycházející z příslušného směru (Kratochvíl, 2017).

Psychoterapie jako činnost

Je považována za léčebnou činnost, specializovanou léčebnou metodu nebo soubor léčebných metod. Je to záměrné ovlivňování a proces interakce. To, co odlišuje psychoterapii od jiných činností je:

1. **Čím působí** – působí psychologickými prostředky, protože její působení má léčit. Mezi tyto prostředky patří slova, rozhovor, neverbální komunikace, terapeutický vztah, podněcování emocí, učení, vztahy a interakce aj. Tyto prostředky využívá záměrně a plánovitě.
2. **Na co působí** – působí na nemoc, poruchu nebo anomálii. Cílem je upravit narušenou činnost organismu. Působí na psychiku a psychika zas působí na celý organismus nemocného. Ovlivňuje tak duševní procesy, osobnost a vztahy, funkce a stavy, poruchu i jednotlivé činitele, které vyvolávají poruchy.
3. **Čeho má dosáhnout** – cílem je odstranění nebo zmírnění potíží a jejich příčin. Má dopad na funkci orgánů, vede k obnově zdraví, podporuje k lepšímu zvládnutí životních úkolů, stresu, konfliktů. Vede i pocitům sebeuplatnění a seberealizace, k vyrovnanosti, spokojenosti, k naplňování životního potenciálu.
4. **Co se při ní děje** – mění se vnímání klienta na prožívání, může se měnit chování, porozumění vnitřním procesům, emocím, objevení nové cesty, vlastního potenciálu, získání odvahy a naděje, terapeutický vztah či dynamika ve skupině, korektivní emoční zkušenost, učí se novým sociálním dovednostem, nacvičuje a zkouší nové chování.
5. **Kdo působí** – psychoterapii provádí osoba s příslušnou kvalifikací a jeho kompetenci záleží na složitosti potřebného psychoterapeutického působení. V rámci zdravotnického zařízení jej provádí osoba s ukončeným lékařským nebo psychologickým vzděláním, nebo vyškolené zdravotní sestry a sociální pracovníci se speciálním výcvikem. Mimo oblast zdravotnictví se jedná o psychologické poradenství, které nezahrnuje diagnostiku onemocnění a pacienti jsou osoby, které vlivem svých problémů, traumat, konfliktů mohou

být tímto onemocněním ohroženi. Ten, kdo psychoterapii provádí by měl kromě vzdělání mít i osobnostní předpoklady, které se mohou lišit v různých směrech. (Kratochvíl, 2017).

Cíle psychoterapie

Jones a Butman (2011) zdůrazňují, že výběr cílů psychoterapie je individuální a závisí na specifických potřebách a preferencích každého klienta. Cílem psychoterapie je odstranění chorobných příznaků. Terapeut se snaží pomoci pacientovi překonat své obtíže.

Rovněž může být cílem psychoterapie reedukace, resocializace, reorganizace, restrukturalizace, rozvoj či integrace pacientovy osobnosti. Podle tohoto přístupu je odstranění symptomů spíše vedlejším efektem a skutečné zlepšení nebo uzdravení se hodnotí na základě míry dosažených osobnostních změn, nikoli pouze změn symptomatologii (Kratochvíl, 2017).

Vybíral (2016) tvrdí, že cílem může být to, co si klient společně s terapeutem stanoví. Formulování cílů, se může lišit kvůli směru, ve kterém terapeut pracuje, například jiný cíl si stanoví psychodynamicky orientovaný terapeut a jiný kognitivně-behaviorální terapeut aj. Nutno je stanovit si cíl předem, posoudit, zda je reálný a v průběhu terapie ho sledovat.

Psychoterapie může také usilovat o zmírnění nebo odstranění psychosomatických projevů, jako jsou svalové tenze, migrény, tréma a další. V případě následku traumatu nebo životní změny bude cílem terapie podpora v krizové situaci a její průběh může být krátký. Zde se vylučuje příčina v psychopatologii nebo v osobnosti pacienta (Vymětal, 1997).

Psychoterapie a působení psychoterapeuta může být rozdílné kvůli psychoterapeutickému přístupu.

Hlavní proudy současné psychoterapie

Psychoterapie jako obor obsahuje různé přístupy s odlišnými teoriemi, metodami, výcviky aj. Tyto směry bychom mohli představit na základě jejich praktických přístupů, výzkumné činnosti, teorií anebo i z hlediska jejich zakladatelů. Tyto směry

často nesou prvky osobnosti i životních událostí samotných zakladatelů, které při jejich zrodu sami prožívali. Níže představím pouze stručný výčet proudů podle dělení Vybírala a Roubala (2010):

- Psychodynamická psychoterapie – Karen Horneyová
- Psychoanalýza a psychoanalytická psychoterapie– Sigmund Freud
- Na osobu zaměřená a prožitková psychoterapie– Carl Rogers
- Gestalt terapie– Frederick Pearls
- Kognitivně-behaviorální terapie– Aaron Beck
- Rodinná psychoterapie– Virginia Satirová ·
- Systemická terapie– Mara Selvini Palazzoli
- Integrace v psychoterapii– Johna C. Norcrosse

3.1 Psychoterapie v České republice

Psychoterapie jako obor a profese má odlišné vnímání v každé zemi, a to hlavně z legislativního hlediska. Legislativní ukotvení psychoterapie je v každé zemi jiné, a právě tento fakt, znemožňuje formulaci etických zásad, pravidel a uplatňování v praxi.

Podle Vybírala a Roubala (2010) je Česká republika zemí, které se nepodařilo úspěšně se vyrovnat s psychoterapií právě legislativně.

Psychoterapie není ukotvena zákonem, to znamená, že jí může vykonávat kdokoliv. Tento fakt je dlouholetým předmětem sporů v odborných kruzích, jelikož Česká republika postrádá zákon o legislativním ukotvení mimo oblast zdravotnictví.

Oproti České psychoterapeutické společnosti, která vychází ze zdravotnictví a zastřešuje psychiatry a klinické psychology, stojí na druhé straně Česká asociace pro psychoterapii, která se snaží o legislativní postavení psychoterapie nezávislena zdravotnictví. Takto by dostala psychoterapie podobu samostatné profese a mohli

by ji vykonávat i nelékařské obory, jako například sociální pracovníci aj. (Vybíral & Roubal, 2010).

V roce 2018 Asociace poskytovatelů sociálních služeb představuje Výzvu „4P“ K legalizaci psychoterapie v sociálních službách. Vznikla jako podpora rozvoje psychoterapie v sociálních službách a zachování pojmu psychoterapie v novele zákona o sociálních službách.

Pro porozumění výše zmíněných českých institucí je potřebné se podívat na rámec ŠTRASBURSKÉ DEKLARACE PSYCHOTERAPIE, která uvádí psychoterapii jako nezávislou vědeckou disciplínu a její výkon je nezávislým, svobodným povoláním. Uvádí, že pro vstup do výcviku není překážkou rozličná předchozí kvalifikace, zvláště v humanitních a sociálních vědách vzhledem k tomu, že psychotherapeutický výcvik probíhá na velmi pokročilé, kvalifikované a vědecké úrovni. Dále tak EVROPSKÁ ASOCIACE PRO PSYCHOTERAPII (EAP) tento dokument přijala a uvádí psychoterapii rovněž jako nezávislou praxi. Pro její výkon je potřebná odpovědnost, ať již je prováděná v rámci instituce, nebo soukromé praxi (EAP, 1990).

Česká asociace pro psychoterapii

Dle informací na stránkách České asociace pro psychoterapii (n.d.) vznikla ČAP v roce 2001 jako organizace, která sdružovala odborníky se společným zájmem o prosazení širšího pojetí psychoterapie. Na nějakou dobu její aktivity utichly, avšak v roce 2014 byla její činnost obnovena. Toto znovu probuzení bylo v reakci na hrozby, které začaly postihovat psychotherapeuty poskytující své služby mimo rámec zdravotnictví

Cíle ČAP

Cíle ČAP jsou:

1. Ustanovit psychoterapii jako samostatný obor
2. Ošetřit pravidla pro její poskytování napříč obory
3. Zvýšit dostupnost kvalitní psychoterapie pro klienty

Již výše je představená Evropskou asociací pro psychoterapii a Štrasburskou deklarací, kde ČAP je s těmito organizacemi ve shodě. Snahou je formulace psychoterapie jako nezávislé vědecké disciplíny, jejíž výkon je nezávislým a svobodným povoláním. To znamená, že její výkon není výhradně vázán na žádný resort. Nyní uvádí 1341 členů. V říjnu 2020 byli EAP schváleni jako Národní akreditační organizace pro ČR ČAP (n.d.).

Etický kodex

Pro úplnost je důležité zmínit, že pro výkon povolání psychoterapeuta je potřebné řídit se etickými zásadami, které se opírají o Etický kodex, který sice nenes právní povahu, ale má morální váhu a důležitost.

Etické zásady pro evropské psychoterapeuty – návrh EAP a dokument pod názvem: Prohlášení o etických zásadách. Kodex obsahuje preambuli a devět částí, které popisují etické zásady jako: odpovědnost, kompetence, etické a právní normy, důvěrnost, zájmy klienta, profesní vztahy, veřejná prohlášení, diagnostické techniky, výzkum (ČAP, [Prohlášení o etických zásadách] n.d.).

Etické zásady České psychoterapeutické společnosti (n.d.) – dokument je etický kodex ČPtS, jehož zásady jsou následující: závaznost, výkon psychoterapie, profesionální kompetence a rozvoj, mlčenlivost, rámec psychoterapie, informování o psychoterapii, profesionální vztahy s kolegy, etické zásady pro výcvik a vzdělávání, psychoterapeutický výzkum, řešení etických problémů.

I navzdory tomu, že ČPtS vystoupila v roce 2021 z EAP, tak ve svém etickém kodexu (v první zásadě) zmiňuje, že ony zásady nejsou v rozkolu s etickými směrnicemi EAP.

Vzdělání v psychoterapii

Už v části 3.1 zmiňuji, že psychoterapie není v České republice legislativně ukotvenou, proto je obtížné definovat vzdělání psychoterapeuta.

Profesní postavení psychoterapeuta se značně odlišuje v každé zemi. Vymětal (2010) se domnívá, že správný výběr osob do psychoterapeutického výcviku je nejdůležitější.

Vybíral (2010) představuje nejkompexnější model vzdělání pro dosažení povolání psychoterapeuta. Základním předpokladem pro vzdělání psychoterapeuta je **absolvování komplexního psychoterapeutického výcviku**, bez ohledu na konkrétní směr (ČPtS nebo ČAP). Cílem tohoto výcviku je připravit frekventanty na výkon psychoterapeutické profese.

Kromě toho je také nutné absolvovat rozsáhlý výcvik, který by měl trvat minimálně 500 hodin (cca 5 let) dle Štrasburské deklarace o psychoterapii.

Přesné cíle vzdělávání se liší mezi jednotlivými školami a přístupy, ale existují určité společné předpoklady a východiska. V rámci výcviku je očekáváno, že absolventi se seznámí s teorií daného směru (v rozsahu 120 hodin) a projdou sebezkušenostní částí (v rozsahu 350 hodin) s aktivním využíváním technik specifických pro daný směr. Kromě toho je také požadována absolvování 100 hodin supervize, která poskytuje zpětnou vazbu a reflektuje případy terapeuta. Tato struktura výcviku by měla zajišťovat minimální koherenci a jednotnost terapeutického vzdělávání (Vybíral et al., 2010).

Vedle výcviku stojí také supervize, která je neméně důležitou složkou. Kratochvíl (2017) uvádí „*provádění psychoterapie pod dohledem zkušeného psychoterapeuta či týmu (např. za jednosměrným zrcadlem), nebo průběžné konzultování případu či skupinového dění s určitým supervizorem*“ (s.304).

Osobnost psychoterapeuta

Dle Vymětala (2010) není možné specifikovat ideální osobnost psychoterapeuta, stejně jako v žádném jiném oboru. Každý jedinec je originální a má odlišné vlastnosti a rysy.

Nicméně existují obecné charakteristiky, ke kterým by se psychoterapeut měl přibližovat. Klíčové je, aby psychoterapeut měl **povědomí o sobě samém** a mohl rozvíjet svou osobnost pro práci v této profesi.

Mezi nejdůležitější charakteristiky osobnosti psychoterapeuta patří **vnitřní stabilita, sebepoznání** založené na pozitivním přijetí sebe sama a zdravých mezilidských vztazích.

Důležitým faktorem je také schopnost **akceptace, empatie a autenticity** terapeuta, které jsou nezbytné pro úspěšnou práci s klientem. Vymětal dále zdůrazňuje, že **osobnost a chování** terapeuta jsou klíčovými faktory pro poskytování kvalitní psychoterapeutické léčby (Vymětal, 2010).

V této části jsem se snažila představit oblast psychoterapie, její vymezení, co je potřebné pro vzdělání psychoterapeuta a čím se musí řídit a v následující části se zaměřím na oblast sociální práce jako další vědní disciplíny.

4 Sociální práce a psychoterapie

Cílem této práce není poukázat na psychoterapii v sociální práci, jako všespásnou, nýbrž na to, jaké výhody a nevýhody mohou z tohoto propojení plynout. Také bych ráda podnítila diskusi v tom, zda by mělo být psychoterapeutické vzdělání doporučeno pomáhajícím profesím, ne jenom v sociální práci a proč.

V předchozích kapitolách jsem se snažila krátce představit psychoterapii a sociální práci, sociálního pracovníka jako profesionála a základní teoretické přístupy, které vychází z psychoterapie a jejich využití se uplatňuje v sociální práci.

Sociální práce je neskutečně rozmanitá a ošetřuje momenty, ve kterých se člověk může dostat do tíživé životní situace. Klient, který do služby přichází může být jak žadatelem sociálních dávek, tak uživatelem sociální služby, tak i klient vyššího věku, který se chce socializovat a potřebuje trávit svůj volný čas ve společnosti. Výčet osob a situací by byl dlouhý, a tudíž i možnosti řešení konkrétních situací by měl být individuální.

ČAP uvádí seznam oborů, které umožňují přihlásit se do psychoterapeutického výcviku. Uvádí: adiktologii, andragogiku, arteterapii, ergoterapii, filosofii, fyzioterapii, ošetrovatelství, pedagogiku, porodní asistentku, psychologii, psychoterapii, supervizi, sociální pedagogiku, sociální práci, sociologii, speciální pedagogiku, teologii, všeobecnou sestru a všeobecné lékařství (ČAP [Seznam oborů relevantního pregraduálního vzdělání] n.d.).

Sociální práce a psychoterapie je úzce propojena a je důležité si uvědomit hlavní problém klienta bez ohledu na upřednostňování jen jedné profese. Měla by fungovat provázanost služeb a odborníků z obou profesí, čím by dosáhli lepšího výsledku (Faltisová, 2017).

Sociální práce má podle Matouška (2007) různé cíle. Uvedu zde několik z nich.

1. Sociální práce má za cíl pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování a přetvářet sociální podmínky tak, aby poskytovaly ochranu před obtížemi v jejich fungování.
2. Cílem sociální práce je poskytovat podporu klientům v jejich sociálním fungování, a to buď ve skupinovém, nebo individuálním kontextu, v souladu

s profesionálním zabýváním se lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.

3. Sociální práce je profesionální činnost, která se zaměřuje na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám v obnově nebo zlepšení jejich schopnosti sociálního fungování a na vytváření příznivých podmínek pro dosažení tohoto cíle.
4. Hlavní funkcí sociálního pracovníka je pomáhat lidem, kteří se snaží řešit a zvládat problémy v jejich sociálním prostředí. Skrze svou pomoc se sociální pracovník snaží zlepšit způsob, jakým lidé fungují v sociálním kontextu a také vztahy mezi lidmi a jejich sociálním prostředím.

Všechny tyto body mají společné s psychoterapií to, že se snaží o změnu. Také jak uvádím v části 1.2, kde dle Kratochvíla (2007) může být cílem psychoterapie reedukace, resocializace, reorganizace, restrukturalizace, rozvoj či integrace pacientovy osobnosti.

Podle Vybírala (2010) je psychoterapie terapeutickou aktivitou, kdy psychoterapeut využívá své osobnosti a dovedností s cílem dosáhnout u klienta žádoucích změn směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu začlenění. Dovednosti, které psychoterapeut používá, zahrnují schopnost vést rozhovor, vytvořit a udržovat podpurný vztah a používat různé techniky.

Odlišnosti psychoterapie a sociální práce

Oba obory mají řadu společných prvků jako je zaměření se na člověka, důležité je budování vztahu a empatie, komunikace, dodržování etických principů, je důležité vzdělání a odbornost aj.

Také Zakouřilová zmiňuje rozdílnosti, které uvádím níže v bodech:

1. **Cíl zaměření:** Psychoterapie: Hlavním cílem psychoterapie je léčit psychické obtíže, emocionální problémy a duševní poruchy jednotlivce nebo skupiny. Psychoterapie se zaměřuje na psychické procesy, vnímání, myšlení, emocionální stav a psychické funkce.

Sociální práce: Sociální práce má za cíl pomáhat jednotlivcům nebo skupinám se vypořádat se sociálními, ekonomickými a životními obtížemi. Sociální pracovníci se soustředí na podporu změn v sociálním prostředí klienta a zlepšení jejich sociálního fungování.

2. **Zaměření na problémy:** Psychoterapie: Psychoterapie se specializuje na řešení osobních a psychologických problémů, jako jsou deprese, úzkost, stres, traumatizující zážitky, partnerské vztahy atd.

Sociální práce: Sociální práce se soustředí na širší spektrum sociálních problémů, jako jsou chudoba, nezaměstnanost, násilí, rodinné konflikty, nemožnost zajištění základních potřeb, sociální vykořenění apod.

3. **Přístup k intervenci:** Psychoterapie: Psychoterapeuti se soustředí na zkoumání a léčbu jednotlivce nebo skupiny prostřednictvím různých terapeutických technik a intervencí.

Sociální práce: Sociální pracovníci se snaží pomáhat klientům změnami v jejich životním prostředí, organizací podpůrných služeb, spoluprací s institucemi, nabízením informací a zprostředkováním sociálních zdrojů.

4. **Délka intervence:** Psychoterapie: Psychoterapie může být krátkodobá (několik sezení) nebo dlouhodobá (měsíce až roky), v závislosti na závažnosti a povaze problémů klienta.

Sociální práce: Sociální intervence může být krátkodobá (jednorázová pomoc) nebo střednědobá a dlouhodobá (kontinuální podpora v rámci sociálních služeb nebo komunitní práce).

5. **Vzdělání a licencování:** Psychoterapie: Psychoterapeuti musí mít specializované vzdělání v psychologii nebo psychoterapii a často musí absolvovat licenční postupy, aby mohli legálně provozovat psychoterapii.

Sociální práce: Sociální pracovníci mají formální vzdělání v oboru sociální práce a také mohou absolvovat licenční postupy, aby získali oprávnění pracovat jako sociální pracovníci.

6. **Způsob placení:** Psychoterapie: Psychoterapie často bývá placená služba, kterou hradí klienti nebo pojišťovny.

Sociální práce: Sociální služby mohou být placeny klienty, ale mohou být také poskytovány bezplatně nebo částečně hrazeny ze státních či neziskových zdrojů (Zakouřilová, 2011).

4.1 Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci

Odborná literatura se přímo nezabývá kombinací sociální práce a terapie.

Sociální práce i psychoterapie vychází z terapeutického paradigmatu, kde se předpokládá, že by sociální pracovník měl mít psychologické znalosti také psychoterapeutický výcvik.

Dle Vymětala (2010) ukazuje samotná praxe to, čím by měl budoucí psychoterapeut disponovat, aby byl úspěšný. Měl by být vnitřně vyrovnaný, měl by projevovat přirozený zájem o druhé, což je hlavně projevem lidské spolupříčinnosti. Dále prostřednictvím reflexe životní zkušenosti se v něm prohlubuje vlastní sebepoznání a stává se tak dobrým učitelem.

Co má vůbec sociální práce a psychoterapie společné?

Na stránkách Sociální práce autor Šupa (2017) uvádí, že sociální práce je rozmanitá a záleží v jaké oblasti je poskytována. Také záleží, s kým sociální pracovník spolupracuje a jaké metody práce s klienty používá. Nabízí se zde možnost práce s lidmi s duševním onemocněním, nebo osobami závislým na návykových látkách a jejich rodinnými příslušníky. Okleštěnost pouze na tyto dvě oblasti by znamenala poníženi smyslu tohoto vzdělání, protože znalost psychoterapeutických metod a technik může být velmi prospěšná pro celý systém sociálních služeb.

Využívání speciálních technik může mít často velký přínos v práci sociálního pracovníka. Pomáhají při doplnění informací diagnostiky klienta a při dalším rozhodování o postupu práce. Speciální techniky můžou pomoci klientovi při sdělování obtíží, očekávání, požadavků nebo myšlenek, emocí a představ v dané situaci. Pokud si klient sám uvědomí vlastní pocity, lépe se tak vžije do situace a dokáže jí i lépe pochopit, a nakonec i zvládat. Jedná se o takzvanou triádu

v psychologii „prožívání – vědění – jednání“, která se využívá také v sociální terapii (Zakouřilová, 2011).

Sociální práce je dynamicky se vyvíjející profese a v této souvislosti hledá obohacení o to, co funguje.

Dále Šupa (2017) zmiňuje, že díky psychoterapii je výkon sociální práce obohacen o prvky porozumění motivacím, prožívání, chování a specifickým může být i způsob vedení rozhovoru s klientem. Sociální pracovník je schopný reflektovat situacii uvědomit si vlastní roli v případě, čehož výsledkem jsou důležité podněty pro další sociálního pracovníka i celého pracovního týmu.

Jak uvádí Vymětal (2010), k tomu, aby bylo naplněno stanovených cílů u klienta, je potřeba umět dobře vést rozhovor, vytvořit, ale také udržet určitý vztah a využívat správně techniky. A to platí jak u sociální práce, tak psychoterapie.

Sociální pracovníci dle Fischera (2010) využívají prvky psychoterapie ve své práci převážně v situacích, kdy jsou s klienty sami. Využitím prvků psychoterapie se můžou lépe naladit na situaci a problém klienta. Vzniká zde prostor pro navázání vztahu a znalost psychoterapeutického přístupu pomáhá rozšířit obzory, možnosti a úspěšnost řešení potíží. Vlastní sebepoznání je neoddelitelnou součástí psychoterapie. Sebeoznání dává do rukou pomyslný kompas, díky kterému se lépe orientujeme v životě i v problémech. Rovněž se zde objevují i rizika s navázáním hlubšího vztahu s klientem, jako jsou mravní otázky, na které je potřeba být připraven, umět odpovědět a také se podle nich chovat. Jako hlavní psychoterapeutické prvky uvádí aktivní naslouchání a nedirektivní rozhovor (Fischer, 2010).

4.2 Hranice mezi sociální práci a psychoterapii

V části 1.1 jsem představila teorie, které vychází z psychoterapeutických přístupů. V odborné literatuře jich najdeme celou řadu. Sociální práce je více efektivní, pokud dokáže využít metod psychoterapie. Jedním z cílů sociální práce je také duševní zdraví a pohoda, která se řeší metodami psychoterapie. Psychoterapie také pomáhá sociální práci celostně zvyšovat péči o klienty, například znalostí v oblasti sociálních služeb, které klienti následně mohou využívat (APSS ČR, 2018).

Sociální pracovník by se měl vyznat ve směru, který užívá a neměl by zapomenout, proč klient skutečně do služby přichází, aby se nestalo, že se budou jeho problémy nabalovat. Rovněž by měl pracovník jasně komunikovat své role, aby u klienta nedocházelo k marnému očekávání (Šupa 2017).

Sociální práce má svou specifickou funkci a úlohu. Její zvláštní problémy vyplývají ze vzorců společenského života a její dovedností je udržovat rovnováhu mezi vnitřními a vnějšími silami. Pokud by se sociální pracovník zajímal pouze o vnější realitu, nemělo by to žádný význam. Jakmile sociální pracovník nerozumí povaze osobnosti a tomu, jak je klient motivován k využívání reality, nikdy nebude mít kvalitní výsledky. Veškerá sociální práce má v sobě prvky „terapie“, protože psychologicky využívá vztahů (Hamilton, 2011).

„Schopný sociální pracovník umí také lépe koordinovat činnost mezi dalšími subjekty v širším celku, stráví více času „kolem případu“ než psychoterapeut, který se bude více soustřeďovat na změnu vnitřního nastavení klienta, případně změnu rodinného systému“ (Šupa, 2017).

Sociální pracovník by si měl být vědom svých kompetencí a řídit se metodikou organizace, zároveň by měl dbát na etické aspekty práce a v případě nejasností využít intervize a supervize, pokud je organizace nabízí. Je normální dělat chyby a hranice jsou velmi tenké, proto i cesta sebepoznání dokáže zvýšit kvalitu nabízených služeb, intervenci a také předejít vyhoření.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Představení výzkumné části

Praktickou část mé diplomové práce tvoří představení využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci.

Teoretická část je zaměřena na přiblížení psychoterapie, psychoterapeutických směrů, profese psychoterapeuta, sociální práce, sociálního pracovníka. Jednotlivé kapitoly popisují tuto problematiku podrobněji a objasní pojmy i čtenáři, který přímo v problematice nedělá. Poslední kapitola je o průniku psychoterapie v sociální práci, jejich společných cílech a také rozdílech, dilematech a etických aspektech, na které můžeme narazit. Cílem výzkumné části bylo podložit předpoklad, že sociální pracovníci ve své práci využívají vzdělání z psychoterapeutických výcviků.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjistit, jak konkrétně využívají své psychoterapeutické vzdělání v práci s klienty.

Předpoklad výzkumné části je přímá účast sociálního pracovníka v práci s klienty a zda dokážou rozlišit, kdy jsou v roli sociálního pracovníka a kdy v roli psychoterapeuta a zda tyto role lze ve své práci skloubit, či rozlišit. Také jaké metody práce využívají a zda si uvědomují díky svému vzdělání v psychoterapii využívání těchto metod, technik a přístupu v sociální práci.

Z čehož mi vplynuly tyto hlavní výzkumné otázky:

- **V čem vám konkrétně psychoterapeutický výcvik pomáhá ve vaší práci s klienty?**
- **Jaké metody práce využíváte?**
- **Jaká jsou pozitiva či negativa při využívání psychoterapeutického přístupu v sociální práci?**

Získanými výsledky chci poukázat na vzdělání sociálního pracovníka jako profesionála v oboru sociální práce a také jako odborníka, který může vykonávat profesi psychoterapeuta za nutnosti splnění požadovaného terapeutického vzdělání dle požadavků ČAP a ČPtS.

5.2 Sběr dat a použité metody

Sběr dat probíhal prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky v různých organizacích. Proto volba kvalitativního výzkumu byla vhodná pro cíl práce a porozumění problematice. Rozhovor nám umožnil hlubší proniknutí do tématu v dané oblasti. Mým cílem nebylo zkoumat konkrétní organizaci, ale zjistit individuální způsob práce s využitím terapeutických prvků.

Kvalitativní výzkum popisuje Hendl (2005) jako pružný, výhodou je modifikování a doplňování otázek, které si výzkumník zvolí předem. V průběhu samotného rozhovoru vzniká prostor pro nové otázky a hypotézy. Kvalitativní výzkum lze přirovnat k práci detektiva, který nejen pátrá po souvislostech a snaží se porozumět, ale zároveň ovlivňuje celý proces. Podstatné v tomto zkoumání je, aby si výzkumník byl vědom tohoto faktoru po celou dobu svého bádání.

Pro analýzu rozhovorů byla použita metoda nazývaná tematická analýza (TA). Tato metoda má za cíl identifikovat hlavní témata v jednotlivých rozhovorech ve výzkumu. Tematické analýza a její proces probíhá v několika krocích, z nichž budov následujícím textu parafrázovat.

- V prvním kroku výzkumník reflektuje jeho zkušenosti s daným tématem. Důležité je, aby si výzkumník uvědomil svou vlastní zkušenost, motivaci, interpretaci a postoj k tématu, aby byla zajištěna validita výzkumu.
- V dalším kroku opakovaně čte přepis rozhovorů s cílem vcítit se do obsahu.

Třídí data a dělá poznámky, které mohou výzkumníkovi sloužit jako základ pro budoucí interpretace. Vznikající poznámky si může zaznamenávat přímo do textu nebo podtrhávat důležité části, věty nebo slova.

- Pak výzkumník text redukuje na základě vznikajících témat. Tato fáze není zaměřená na samotný přepis textu, ale na vlastní poznámky a komentáře k němu. Tím dochází ke zdůraznění výzkumníkovy interpretace, ačkoliv stále je důležité zachovat zájem o výpovědi respondentů. Tímto způsobem se témata vytvářejí a zachycují zkušenosti účastníků výzkumu a naše porozumění jim.
- V posledním kroku hledá výzkumník spojitosti mezi jednotlivými tématy. Některá témata může vyřadit, pokud se nevztahují k výzkumné otázce, zatímco jiná se stávají hlavními tématy. Výzkumník také identifikuje nadřazená témata a podtémata na základě své interpretace. Důležité je správně posoudit důležitost témat, která budou zahrnuta do finálního seznamu (Řicháček, Čermák, Hytych, et al. 2013).

5.3 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem zvolila pět sociálních pracovníků (5 žen) ve věku od 30-50 let, kteří pracují v sociální službě a mají ukončený pětiletý psychoterapeutický výcvik a dále se vzdělávají. Jsou rovněž pod supervizí a pracují na kompletním ukončení psychoterapeutického vzdělání dle požadavek ČAP. Pracovníci jsou v různých sociálních službách s dlouholetou praxí.

Počet pracovníků jsem zvolila kvůli srovnání a možnosti podrobně toto téma prozkoumat. Sociální pracovníci jsou mé kolegyně z řad spolužáků, o kterých vím, že výcvikem prošly a s čím souvisel i můj výběr. Sociální pracovníci jsou v rozhovoru označeni A, B, C, D, E kvůli anonymitě. Také výběr výzkumné metody jsem volila záměrně s ohledem na rozmanitost sociální práce jako disciplíny a s ohledem na odlišné cílové disciplíny každého z pracovníků.

Participantka A: Působí jako sociální pracovníce v Praze, má ukončení Mgr. vzdělání v oboru sociální práce a ukončený pěti letý výcvik v psychodynamickém směru. Pokračuje v kompletním dosažení psychoterapeutického vzdělání dle požadavků ČAP.

Participantka B: Působí v Praze jako sociální pracovníce v terénní službě, dokončuje NMgr. v oboru sociální práce a má ukončený pěti letý Daseianalytický výcvik. Má výcvik v rodinné a párové terapii a doplňuje psychoterapeutické vzdělání dle požadavků ČAP.

Participantka C: Působí v Praze jako manažer a vedoucí sociálních služeb. Má ukončené Mgr. v oboru sociální práce a ukončený Daseinanalytický psychoterapeutický výcvik. Je účastnice výcviku v rodinné a párové terapii a pracuje na dokončení vzdělání v psychoterapii dle požadavků ČAP.

Participantka D: Je sociální pracovnice v Praze. Začíná navazující NMgr. v sociální práci. Má ukončený daseinanalytický psychoterapeutický výcvik a pokračujev dokončování psychoterapeutického vzdělání dle požadavků ČAP.

Participantka E: Je sociální pracovnice a manažer v sociální službě v Praze. Má ukončené Mgr. vzdělání v sociální práci a má ukončený pěti letý daseinanalytický psychoterapeutický výcvik. Dokončuje psychoterapeutické vzdělání dle požadavků ČAP.

V budoucnosti by bylo zajímavé prozkoumat každou skupinu zvlášť, avšak výběr participantů s odpovídajícím vzděláním byl pro mojí práci limitující. S participantkami jsem vedla rozhovor, který jsem zaznamenávala na diktafon.

5.4 Etické hledisko výzkumu

Etické otázky při provádění výzkumu mají významné místo a je důležité zvážit jejich etické aspekty. Výzkumník často vstupuje do soukromí a osobního prostoru účastníků. Hendl (2012) zdůrazňuje několik klíčových etických zásad, mezi které patří respektování soukromí (zajištění anonymity a případně upravení určitých informací, pokud anonymita není dostatečná), získání informovaného souhlasu účastníků a transparentnost ohledně sdílených informací s účastníky, pokud to není nezbytně nutné pro účely výzkumu

Ve své výzkumné části jsem kladla velký důraz na zajištění důvěrnosti, zachování mlčenlivosti, proto v přepisu rozhovoru neuvádím jména ani konkrétní zařízení, ačkoliv je patrné, o jaké centra se jedná přímo. Anonymita mi zajistila navození příjemné atmosféry a pocitu bezpečí, pro potřeby otevřené a autentické odpovědi, které by zajistili hodnotný materiál ke kvalitnímu zpracování výzkumu.

5.5 Průběh rozhovorů

Jelikož byly participantky kolegyně, se kterými se osobně znám, rozhovory se mi vedly v příjemné atmosféře. Všechny jsem obeznámila se zkoumáním tématem. Kolegyně jsem předem požádala, zda by byly ochotny mi poskytnou svůj čas na rozhovor a domluvily jsme se na dni, kde by jim to nejvíce vyhovovalo. Všem zúčastněným jsem přislíbila anonymitu a zeptala se jich, zda souhlasí nahráváním rozhovoru, zpracováním osobních údajů a následným zpracováním analýzou.

Rozhovory byly velmi příjemné, témata nesmírně zajímavá a jejich práce inspirativní. Musím říct, že pro mě bylo ponoření se hlouběji obohacujícím zážitkem. Nahrávala jsem je zvlášť a s každým pracovníkem vedla rozhovor, dle aktuálního naladění, situace. V sérii připravených otázek, ale v různém pořadí, s doplňujícími otázkami. Dle toho, jak se náš rozhovor vyvíjel. S ohledem na zachování anonymity byla jména participantek a další určující údaje změněny. Údaje, které byly vnímány jako ohrožující, byly vyřazeny.

Jednalo se například o jména lidí či míst, která uvedli. Přepisy rozhovorů byly posléze vytištěny a použity pro vypracování tematické analýzy. Nahrávky rozhovorů byly po transkripci vymazány, tištěná podoba ponechána pouze v příloze DP.

Navržené kategorie představují zobecnění, které vychází z úrovně konkrétních věcných dat a musí být dostatečně konkrétní, aby fungovaly (Hendl, 2008).

Kódování je vytvořeno dle vzoru Strausse a Corbinové (1999) a pomáhá získaná data popsat. Kódováním přiřazujeme kódy k jednotlivým smysluplným skupinám či tématům, která mají podobnost. Tím se nám z dat podaří identifikovat společné tematické okruhy, kam nám zapadnou jednotlivé odpovědi a reakce respondentů. Na tyto okruhy pak nahlédneme a analyzujeme je z perspektivy výzkumné otázky.

Pomocí tematické analýzy jsem na základě přepisů rozhovorů identifikovala následující témata související s využitím psychologického vzdělání v sociální práci. Témata se poté vztahují k výzkumným otázkám.

5.6 Výsledky tematické analýzy

Téma 1: Psychoterapeutické vzdělání sociálních pracovníků

Sociální pracovníci se skrze svou profesi zavazují k celoživotnímu vzdělávání. V rámci tohoto vzdělání absolvovali i psychoterapeutický výcvik.

C: „Daseinanalytický psychoterapeutický výcvik a vlastně mám ukončený pětiletý“.

A: „Psychodynamický 5 roků“.

Participantky si prošly dvěma druhy výcviku dle požadavků akreditace dle ČAP, a to v daseinanalytickém a psychodynamickém přístupu.

Společně se shodovaly v pokračování a nutnosti doplnění i dalších požadavků ke kompletnímu ukončení psychoterapeutického vzdělání podle požadavků na akreditaci.

E: „... a ještě potřebné doplňující věci jako je individuální psychoterapie, supervize, a tam jsem někde za polovinou už mám splněno možná třičtvrtě.“

Některé participantky kromě požadavků k doplnění kompletního vzdělání pro profesi psychoterapeuta mají i další vzdělání, kterým si prochází souběžně anebo ho mají ukončené. Jednalo se o výcviky v rodinné a párové terapii i krátkodobější kurzy vztahující se hlavně do oblasti psychoterapeutického působení.

B: „... výcvik rodinný a párový terapie..“

Participantky se shodly, že rozhodnutí pro vstup do psychoterapeutického výcviku pro ně mělo velký význam. Pětileté vzdělávání je časově náročné a skloubení s běžnou prací, rodinou a vlastním životem vyžaduje řadu ústupků a kompromisů. Rovněž to je cesta sebepoznání, které toto vzdělání a následná zkušenost přináší.

Participantky splňují vzdělání pro výkon povolání sociálního pracovníka dle zákona 108/2006 Sb a zároveň mimo tuto činnost působí ve své vlastní terapeutické praxi v rámci psychoterapeutického poradenství. Jedna z participantek nastupuje na magisterský stupeň pro dokončení úplného vzdělání.

D: „Mě čeká to studium vlastně teďko ještě dálkový.“

Vzdělávací proces všech participantek se jeví jako dlouhá cesta pro splnění důležitých standardů pro výkon povolání. Každá z nich i skrze pracovní povinnosti toto vzdělání doplňuje nad rámec standardů. Působí to, že jejich motivace a touha po seberozvoji je velká a jsou ochotné věnovat čas i finance do oblasti vzdělání, učení se novým dovednostem, čerpání inspirace, kultivaci osobnosti.

Téma 2 : Vliv psychoterapeutického výcviku na práci sociálního pracovníka

Sociální pracovník se ve své profesi zastává několik rolí. Jejich výčet zmiňuji v kapitole 2.4. Důležité je si uvědomit, jaký je cíl práce s klientem, který do služby přichází. V roli terapeuta pomáhá lidem překonat náročné období.

Cílovou skupinu má každá participantka jinou. Zmiňují zde, že jim pro práci s klienty pomáhá porozumění sobě sama.

E: „já si porozumím víc, tak víc rozumím i klientům..“

D: „... výcvik mě naučil fakt jako té empatii, nějakému odstupu, tak se to promítá, jak těm klientům, tak ale v té práci s těma kolegama.“

Pro výkon povolání je důležitá osobnostní zralost sociálního pracovníka. Znat sám sebe, vědět ne jenom o svých silných stránkách, ale i slabostech je jedním z ukazatelů zralé osobnosti. Jak zmiňuje participantka E, porozumění sobě, nese větší porozumění i klientům.

Za sebe bych tuto větu ještě rozvinula. Když rozumí skutečným potřebám klientů, její pomoc může být dobře zacílená. Je to jako čtení mezi řádky ve prospěch klienta a zároveň s respektem k němu.

E: “Protože bych řekla že sociální pracovník, který má výcvik, tak myslím, že je větší podpora pro klienta, protože ho právě. Protože si troufnu říct, že ho nebude tolik zanášet si svojí vlastní zátěží.“

V případě náročné situace někdy pouze odborné poradenství nestačí, je totiž na sociálním pracovníkovi, jakou roli v konkrétní situaci bude zastávat. Nehodnotící

a podporující postoj může být pro klienta motivující. Sociální pracovník není policista, nemoralizuje, nehodnotí. Může nasměrovat klienta a pomoci mu s konkrétními kroky, ale je pak na klientovi, zda tyto kroky bude realizovat sám. Participantka B v rozhovoru zmiňuje pěstounku, která odmítá chodit na kurzy, ačkoliv by byli k jejímu prospěchu, tak ji motivuje v samo vzdělávání. Také zaznívá, že jít za klientem pod maskou odborníka, není to, co dělá, ale přichází za klienty „sama za sebe“, jako člověk, osobnost a je pro ní důležité navázání vztahu.

A: *“...nejprv, aby som nejako situáciu zmapovala a zároveň jej poskytla podporu tak skôr prepínam do terapeutického podporujúceho režimu.“*

B: *„, že já jí vlastně podporuju alespoň v individuálním vzdělávání..“*

B: *“... to vlastně je něco o čem tak úplně nepřemýšlím, že já tam hodně jdu jako sama za sebe, nejdu tam jako úřednice. Tam opravdu, jako ze svojí osobností se vším, co co jsem se kdy naučila, posbírala, jako kdybych měla jakoby nějaký repertoár, kam si můžu šáhnout a jo asi hodně. Hodně to stavím na vztahu.“*

V tomto tématu se ukazuje, že účast podporných prvků je pro klienty potřebná. Participantky dodávají prostřednictvím podpory klientovi pocit, že na svou situaci není sám, že ho někdo poslouchá a má o něj opravdový zájem.

Také se participantka rozhodne překročit hranici svých povinností a nad rámec svých závazků přichází za dívkou, která si potřebuje promluvit. Potřebuje podporu mimo domov, tam se cítí nevyslyšena. Dostává možnost promluvit si s participantkou o tom, co jí tíží, což nese prvky spíše psychoterapeutické.

B: *“Takže jsem tam jela mimo tu návštěvu, která je prostě zákonem stanovená a šla jsem se s ní projít. A třičtvrtě hodiny jsme se procházeli a ona mi vlastně říkala věci, který jsou velmi osobní....“*

V rámci tématu se objevuje uvědomění si vlastní osobní změny vůči kolegům v rámci vedoucí manažerské profese, kteří jsou s klienty v přímé práci. Dobře fungující tým je základem každé práce a pokud je podpora od vedení, lze zvládnout náročné profesní i vlastní životní potíže snáz. Participantka mluví o nástupu na tuto pozici ve stejnou

dobu, jako začínala výcvik a srovnání má. Výcvik má v daseinanalýze a popisuje své vedení, jako méně direktivní a výcvik jí pomáhá snáz se napojit na potřeby kolegů.

C: “Rozhodně jsem víc v tý psychoterapeutický péči vůči kolegům než vůči klientům, protože jako z pozice vedoucí se nedostanu ke klientům.”

C: “Takže tam mám vidět ten rozdíl a myslím si že ten výcvik dneska z toho pohledu bych doporučila úplně každému, aby mohli dělat v sociálních službách...”

Ačkoliv se participantky věnují i psychoterapeutickému poradenství, ukazuje se zde, že si uvědomují potřebu zaměřit se na v práci s klienty na aktuální dění a na budoucnost. Dávají v rámci poradenství praktické rady, směřování, nabízejí konkrétní kroky. Klienti potřebují řešit naléhavé sociální události. Představují si, že v psychoterapeutické praxi by byli více zaměřené na prozkoumání emocí klientů, což zde není žádoucí.

Je nutné řešit potíže v aktuálním čase a pracovat na jejich zmírnění, či odstranění.

B :“... je potřeba aspoň za mě v tý sociální práci řešit aktuální problém a řešit budoucnost.”

D: “Někteří klienti potřebují čistě třeba sociální poradenství jo a nepotřebují právě nějaké přesah. Někteří klienti ba naopak, ten přesah potřebují...”

U participantky D zaznívá, že podle subjektivního posouzení odhaduje, co klient potřebuje. Vyplývá to z prvního kontaktu a v čase se také požadavky a cíl může měnit. Umí klientům poskytnout i přesah, což jsem pochopila tak, že klienti s duševním onemocněním si skrze participantku zažívají a učí se pocitu důvěry, blízkosti a mají u sebe někoho, kdo jim dokáže poradit i prakticky a odborně v rámci sociálního poradenství.

Téma 3: Krizová intervence v sociální práci

Dalším specifickým tématem, které vyvstalo z podpory klientů je poskytnutí krizové intervence, jako okamžité formy pomoci.

V těchto případech dokážou participantky přejít z role sociálního pracovníka, do role krizového intervenanta. Umění přecházet do různých rolí a technik si vyžaduje zkušenosti a potřebné rozšířené vzdělání. Sociální pracovník by neměl zamrznout na stejném místě, se stejným přístupem, vzhledem k dynamice vývoje prostředí a nutnosti reakce na měnící se potřeby. V jednom případě přichází klient přímo do služby a participantka poskytuje v rámci svého úsudku krizovou intervenci, aby pomohla klientce uklidnit se. Pak společně hledají cestu. Často je potřeba více schůzek.

A: „ Niekedy prišli dekompenzovaný, takže najprv krízová intervencia a potom terapeutický prístup a až potom sme sa dostali k tej úlohe sociálneho pracovníka“.

V tomto tématu zaznívalo, že pracovníci využívali krizovou intervenci, spíše než sociální práci, či psychotherapeutický přístup. Klienti potřebovali okamžitou pomoc, která je často direktivní, rychlá, pomáhá uklidnit situaci a nahlédnout na možnosti řešení v akutním stádiu. Participantka disponovala znalostmi v oblasti krizové intervence a vyhodnotila zrovna tuto formu pomoci.

B: „... velmi těžké v okamžiku, kdy ta rodina řeší nějaké velmi naléhavé. Tak tam je vlastně někdy potřeba použít třeba krizovou intervenci, ...“

V tématu se objevuje i terénní práce, kdy participantka přichází do prostředí rodiny vnímá situaci, jako naléhavou. Věnuje se rodinnému systému, vysvětluje a zároveň nechává členy, aby se situaci naložili dle svého. Má zkušenosti z oblasti krizové intervence i z rodinné terapie a ví, co je v rodině nutno udělat.

Zde si pokládám otázku, jak by stejná práce vypadala, kdyby byl na místě třeba méně zkušený kolega?

Toto téma rovněž nabízí otázku respektu a důvěry ve vlastní schopnosti klienta. Někdy je důležité načasování a vnímání toho, kdy je klient schopen spolupracovat a udělat potřebné změny. Nepáchat „dobro“ a zůstat trpělivá.

D: “ .. je opravdu důležitý se naladit na potřeby těch klientů a odhadnout i to jejich tempo.“

Potřeby klientů jsou individuální a pomoc sahá tam, kde klient dovolí, je připravený pomoc přijmout a následně převezme za řešení situace zodpovědnost.

B: “ Já nemůžu chtít víc, než chce klient“.

D: “... někdo si třeba nechá pomoci třeba s bydlením nebo někdo naváže na psychoterapii, někdo najednou začne brát medikaci, protože zjistí ,že to potřebuje k tomu, aby mu bylo líp. Ale je to fakt strašně různý, protože opravdu i těch je každé člověk je jinej a hlavně i ty diagnózy“.

S tématem podpory navazuje další téma sebepoznání, které uvedu níže.

Téma 4: Prolínání psychoterapie a sociální práce

Téma sebepoznání se lnulo skrz rozhovory. Ukazovalo se zde, že pouze motivace pomoci druhému nestačí, ale aby byla pomoc plnohodnotná, je nutno nejdříve znát sebe.

A: „... pre výkon sociálneho pracovníka, treba mať výcvik, treba vedieť ako so sebou zachádzať... , ako zvládať emócie u iných, ako zostať pevná, ako vedieť chrániť svoje hranice.“

Z rozhovoru s participantkami jsem vnímala i vlastní životní zkušenost, která se zrcadlí v práci. Tlačit klienta nebo ho nutit do něčeho, na co není připravený je cesta zpět. Ukazuje se zde akceptace způsobu života, i když ona samas ním nesouzní. Neznamena to však, že by směřování klienta na jinou cestu polevilo. Začínají se objevovat hranice, kam vlastní schopnosti můžou a kde by participantka Bšla proti klientovi, a i proti sobě.

B: “To, co dělám, to prostě jedna věc. Já je nemůžu nikam tlačit, já musím respektovat to jejich tempo musím respektovat vlastně způsob jejich života nemusím s ním souhlasit, ale jako nemůžu jim diktovat, co mají dělat.“

V tématu prolínání psychoterapie a sociální práce vnímám vnitřní vyladění, určení si priorit, ponechání toho, co nejde ovlivnit vlastními silami. Nechat věci být, uvolnit se. To je často výsledkem také psychoterapeutických sezení. Zde vnímám, jaký velký význam pro participantku mělo absolvování psychoterapeutického výcviku.

C: *“...asi tak po 2 nebo 3 roce v tom výcviku, jsem si začala uvědomovat nějaký změny na sobě. Víc vyklidnění a možná nebazírovat na věcech, které nemůžu ovlivnit. Více se snažit napojit na klienta, na kolegu, víc naslouchat“.*

V práci s lidmi s duševním onemocněním se participantka ladila na klienta s hraniční poruchou osobnosti. Téma přibližuje i náročný typ klientů, a i přesto dokáže participantka reflektovat, co je její a co jde od klienta. Nelze pomoci úplně všem a dokázat si všimnout, že se uvnitř odehrává cosi, co může ovlivnit jednání s klientem na dalších schůzkách by bylo riskantní a neetické. V tu chvíli se nemusí jednat o klienta, ale o samotnou participantku v jejím vlastním prožívání.

D: *„... Jo myslím si, že když bych ten výcvik neměla, tak by to bylo pro mě hodně náročný, v tom vlastně jako být a pracovat s tím klientem. „*

D: *„... když se mi tam dějou nějaký moje procesy, když bych třeba měla mít nějaký přenos vůči tomu klientovi, tak to dokážu analyzovat a dokážu o tom třeba s někým mluvit ze svých kolegů, s kým se o tom popovídám.“*

Porozumět klientům se jeví, jako nesmírně důležitý faktor ve vztahu ke klientovi, ke kolegům i sobě samotné. Sama jsem si tímto procesem prošla a slyšet to z úst dalších pěti participantů je pro mě i přesto fascinující. Jak intenzivní a hluboká vlastnípráce na sobě má vliv.

Prolínání těchto profesí souvisí hodně se sebepoznáním. Vytáhne z nitra bolesti, traumata, nefunkční vztahy, AHA momenty, a i přesto všechno ho shodně všechny vnímají jako přínos.

Rozumí své práci a také kdy se v rolích „přepínají“ a to souvisí s patřičným vzděláním a porozuměním i sobě.

A: *„..., tak začínam definovať viacej cieľ tej práce a dokážem prejsť do role sociálneho pracovníka, aj keď vlastne prepínam z toho medzi terapeutom a sociálnym pracovníkom. Je niekedy strašne ťažká ešte okrem toho, že sú tieto 2 úlohy, tak ešte dosť často sa k tomu pridávala úloha krízového intervenanta.“*

E: „... jak je pojatý psychoterapeutický výcvik, tak mi určitě pomohl více si rozumět, více znát třeba případně svoje jako slabý, silný stránka samozřejmě s tím souvisí že jak já si porozumím víc, tak víc rozumím klientům“.

Obě profese se vzájemně propojují, doplňují avšak jedna nenahrazuje druhou. Jsou zde prvky, kdy pracovníci jednají jistým způsobem, který je spíše terapeutický, avšak do terapie nezabíhají.

Z rozhovorů zaznívá, že se mění postoj k sobě, k blízkým, ke klientům, ke kolegům a ke světu jako takovému. Proměňují se vztahy. Osobnost a duše je naplněnější, život šťastnější. Toto je i cílem sociálních pracovníků zprostředkovat podobnou zkušenost svým klientům i kolegům.

E: “Takže skrz jako nějakou kultivaci osobnosti, což si myslím, že se asi na tom výcviku děje, tak to si pak přenáším i do sociální práce. Takže určitě jsou pro mě lehčí i těžký momenty třeba v sociální práci a určitě to беру jako benefit.“

Téma 5: Využití psychoterapeutických technik při práci s klienty

V rámci sociální práce využívají participantky i metody, jak s klienty ve svých zařízeních pracují. Také v rámci manažerské vedoucí pozice to jsou metody směrem ke kolegům.

A: „Základná metóda rozhovor, anamnestický dotazník. Všetky tie veci, čo do toho patrí, k tomu prvému kontaktu. Potom sa pracovala a využívala relaxačné metódy, hlavne keď klientovi bolo zle alebo aj riadené dýchanie . Alebo som poslala link na autogénny tréning...“

Toto téma přibližuje různost metod a technik práce stejně, jak je různorodá klientela a témata. Sociální práce nabízí i širokou paletu způsobu práce. Co zde vnímám jako zásadní, je individuální použití metody, či techniky s klienty.

V prvním kontaktu je to hlavně rozhovor. Zjištění a mapování potřeb, s čím klient do služby přichází. To je v sociální práci dané. Čím se může práce jednotlivých

pracovníků odlišovat je způsob jejich použití a v rámci rozhovoru jako hlavní metody, způsob vedení rozhovoru.

C: "Metody máme individuální rozhovory. Neříkám tomu pohovory, ale rozhovory, které máme 1 za půl roku."

Významné je, když vedoucí pracovník skrze vlastní zkušenost dokáže zmapovat i potřeby svých kolegů. Vnímám zde bezpečí pro toho, kdo přichází a také možnost projevit svobodně i nespokojenost či kritiku, které pomáhá jak k profesnímu, tak k osobnímu růstu.

C: "Netýká se to jenom hodnocení nebo vlastně bylo hodnocení, ale nějaký jejich, co je baví v té práci, co je nebaví, co bych chtěli zlepšit. Co a v čem já jim můžu pomoci s čím naopak jim nemůžu vůbec pomoci. Takže individuální rozhovory".

Sama se dostávám do minulosti a vzpomínám, kdy rozhovory s nadřízenými nebyli příjemné a bála jsem se sdělit, že jsem nespokojená. A když jsem se odhodlala, nebyla jsem vyslyšena. Takže ne pouze mluvit, ale také schopnost naslouchat je obohacující až úlevná.

Rozhovor byl hlavním nástrojem, jak vyjádřit vlastní prožité zkušenosti a právě tato sebe zkušenost z výcviku, kdy je prostor vyjádřit se a být slyšen, bez hodnocení, moralizování, soudů či dávání nevyžádaných rad poskytuje participantce zázemí pro vedení rozhovorů s kolegy.

U participantky D se ukazuje tato schopnost jako zažitá, až přirozená. Moje otázka jako kdyby byla překvapující, i když literatura o metodách v sociální práci i psychoterapii má hodně napsáno. Téma odráží i to, že je nutné komunikovat s úřady a institucemi, kde může být komunikace náročnější a specifická.

D: „Přijde mi, že i ten výcvik mě nastavil, nebo ta práce byla tak intenzivní, že to pak jako plynulo přirozeně. Tady ty rozhovory. A co se týče té sociální práce, tak ty věci, jako různě jsem se učila. Jako z různě komunikace s opatrovníkama, jak vypadají třeba žádosti na různé příspěvky, komunikace s úřady, tak to bylo pro mě takové spíš jako nový.“

Participantka E má zkušenost i s klienty v terénu, v jejich přirozeném prostředí. Mluví s klienty v rámci rozhovoru o jejich potřebách a často to jsou velmi citlivá témata. U participantky E se ukazuje, že skrze výcvik je snazší být v tématech, které jsou nepohodlné, citlivé často ve společnosti tabuizovány či těžké. Popisuje prvky poradenského rozhovoru a uvědomuje si, že to není psychoterapeutická práce když rozhovor je pečující a nese její prvky.

E: „děláme, jako sociální poradenství. A v rámci toho sociálního poradenství probíhá rozhovor, nějaký jako sociální šetření a pak spolu s klientem vytváříme nějaký jako individuální plán. Co by od nás on potřeboval.“

E: „zůstávám u těch jejich emocí, doptávám se, reflektuji, zrcadlím. Všechno, co bysme našli třeba v rozhovoru nebo poradenském rozhovoru, ale že tam v tu chvíli opravdu, když je potřeba, tak tam použiju určitý jako techniky, třeba jako psychoterapie, ale nedělám v tu chvíli s nima terapii. Spíš se snažím, co nejcitlivěji na ně reagovat.“

Představuji si, jak působí na klienta pracovník, který vede rozhovor empaticky a zároveň ví, že je potřebné zjistit informace o klientovi.

E: „... kdy tam jsou citlivé momenty, tak v tu chvíli je ten výcvik, můžu využívat nebo to, kdy psychoterapeuticky know how využívám v určitých momentech, kde je to potřeba.“

I u B se opakují techniky poradenského rozhovoru, který je typický pro sociální práci ale také techniky, které se využívají v psychoterapii a psychoterapeutickém poradenství. Vnímám to tak, že tento způsob komunikace je pro participantky téměř automatický a zažitý. Jsou trénované v rámci výcviku tyto techniky používatv komunikaci.

B: „... takový rozhovor a v něm, jako naslouchání. Vlastně parafrázování hodně často.“

V tématu metod se ukazuje rozhovor a komunikace za hlavní nástroj. Participantky se setkávají s jednotlivci, ale i rodinami a jsou trénované z výcviku naslouchat a reagovat na klienty jistým způsobem. I přes to dokážou být autentické. Nepůsobí na mě strojeně a občas se podobným způsobem doptají i mě, pokud jsem

položila dotaz nejasně. Pět let ve výcviku je dlouhá doba na to, aby tento způsob komunikace byl navyklý a stal se až běžným.

Téma 6: Navázání vztahu v sociální práci

Dalším tématem je vztah s klienty i kolegy a zachování vlastních hranic v práci.

Předešlé téma ukázalo důležitost vedení rozhovoru. Rozhovor a komunikace je také způsobem, jak se ke klientovi přiblížit, dát mu pocit bezpečí a navázat s ním vztah.

Téma vztahu zaznělo v rozhovorech a prolíná se i přes psychoterapeutickou práci, kde vztah léčí. Je tomu tak i v sociální práci, že je vztah nosný?

Téma vztahu zaznívá u participantky B, kdy se mladá dívka svěřuje se svými pocity jí a pak v další rodině pěstounka sdílí důvěrně palčivá témata. Vypadá to, že důvěra a schopnost navázání vztahu jsou důležité pro její práci s rodinou. Dobrý vztah povzbuzuje klienty ke sdílení témat, které by neměli příjemný dopad v komunikaci s institucemi a včasné zachycení dá prostor pro nápravu.

B: "... tahleta sociální práce za mě je postavená na nějakém vztahu. Dokud s těma klientama nenavážu vztah, tak vlastně nejsem schopná se k nim dostat blíž a nejsem schopná zjistit, co se v těch rodinách děje a co oni opravdu potřebují..."

B: "Vím, že mám velmi dobrý vztah s tou pěstounkou, protože ta mi jako většinověcí řekne ještě dřív, než zaznějí na ospodu. A prostě dopředu mi řekne..."

Pro participantku je tematika vztahů podstatná i v osobním životě a zaznívá zde ještě jednou, kde vnímá prolínání a nutnost navázání vztahu s klientem, stejně jako to je i v psychoterapii. Takzvaná blízkost.

B: "Já si myslím, že ten vztah je potřeba vybudovat vždycky. Podle mě, jako bez vztahu se nedá přiblížit ani ke klientovi v terapii, ani ke klientovi sociální práci..."

Participantka D popisuje individuální přístup ke klientům s duševním onemocněním a to, když klient potřebuje čas na vytvoření důvěry. Klienti s duševním onemocněním

bývají často nedůvěřivý a zklamaní, proto i jistý druh přesahu a vnímání jejich potřeb je pro budování vztahu potřebné.

D: “Třeba často i rok jakože potřebujou se vlastně se mnou jakoby budovat nějakou důvěru.”

Téma vztahu ještě více rozvíjí B, kdy do práce vstupuje ne jako profesionál, ale jako člověk. Přiblížení se lidsky, jako člověk k člověku je vzácné. Snadné je nastoupit v roli odborníka. To ale hrozí riziko oddálení se od klienta a možná těžší vytvoření důvěrnosti z pozice autority. A i proto se zde zmiňuje zkušenost z výcviku, kdy ve skupinové práci jsme se učili otevřít se vztahům a respektovat jinakost.

B: „Hodně to stavím na vztahu. Nemyslím si, že kdybych měla terapeutický výcvik, tak bude pro mě ten vztah s těma klientama, tak důležitý. To je možná něco co vnímám jako zásadní. Je to takový osobnější, prostě jo jsem tam sama za sebe a je to osobnější“.

Téma 7: Hranice mezi sociální prací a psychoterapií

Dalším tématem jsou hranice mezi sociální prací a psychoterapií. V předchozích tématech se ukázalo, že tyto profese se vzájemně doplňují, podporují a že sociální práce nese prvky psychoterapie, a to hlavně pod vedením pracovníků s ukončeným výcvikem.

Téma hranic je zde zaznívá jasně u A, která má zkušenost s prací v organizaci jako sociální pracovník a také jako terapeut se stejnou klientkou. Ukazuje se zde, že to nebylo dobré rozhodnutí, kvůli narušené vzájemné důvěře a dává podnět pro vypracování metodických pokynů, kde jeden pracovník nesmí být ve dvou různých pozicích s jedním klientem. Dělat chyby je normální a je mi sympatické toto sdílení, protože vedlo ke změně nastavení v rámci organizace, aby se podobné chyby neopakovali a byli tím ochráněni pracovníci i klienti.

A: “Ako nikdy som nepracovala s jedným klientom v dvojroli. Vyskúšala som si to, ale nerobilo to dobrotu. Byť aj sociálnym pracovníkom terapeutom pre 1 klienta, keď sa to vyskúšala, tak vlastne sme sa dohodli, lebo vznikol tam problém..“

Téma hranic mezi profesemi zní také u participantky B, kdy v rodině řeší hlavně aktuální potíže a když klienti potřebují podporu více emoční, snaží se pro ně domluvit terapeuty. Zamýšlí se na tím, že by terapeuta mohla dělat také, ale nesměla by pracovat se stejnou rodinou. Což se v komentáři od A, potvrdilo také. Dodává, že v případě třeba odchodu pracovníka, by klient přišel o podporu ze dvou různých úhlů, a to není žádoucí.

B: „...ale to neznamená, že já se mám nějak snažit, aby nevím, aby si vyřešili ty historické problémy, protože to opravdu patří do terapie. Tam jediný, co můžu udělat v rámci té svojí pozice. Jim doporučit terapeuty, který máme nasmlouvaný. Já bych vlastně teoreticky mohla dělat terapie, ale ne v rodinách, kde pracuji jako sociální pracovník“.

Obě participantky si uvědomují své postavení ve službě a jednájí etickým způsobem. Mají síť i dalších profesionálů, kam klienty nasměřovat v případě potřeby mimo vlastní kompetence či v případě, že by nebyli v souladu s jejich práci a cílem služby.

Téma rozlišení terapeutické a sociální práce se ukazuje i s klienty s duševním onemocněním, kde se přihlíží na individuální potřeby a dle toho se nastavuje cíl práce.

D: “Jo dá se to, dá se to a člověk ta pozná u které z klientů. Zase se to odvíjí od těch jejich potřeb. Někteří klienti potřebují čistě třeba sociální poradenství jo a nepotřebují právě nějaký přesah. Někteří klienti naopak, aby se třeba rychle někdy k nějakému řešení nebo někdy, aby právě začali řešit ty praktický věci, tak ten přesah dlouho potřebují.“

V další cílové skupině pracuje E s mladistvými vycházejícími z dětských domovů, kde už z předchozích témat se ukázala důležitost komunikace, empatické reakce že děti potřebují získat si důvěru postupně. Reaguje na ně často terapeuticky hlavně prostřednictvím společných rozhovorů, ale zároveň si velmi jasně uvědomuje, že nechce působit terapeuticky.

E: “protože já si opravdu hlídám, abych s klientama nešla jako do terapie, protože na to opravdu není prostor, a to to je pevná hranice, kterou já nechci překročit v rámci sociální služby. To opravdu, jako to je něco prostě jinéhojo.“

Na závěr tématu hranic mezi sociální práci a psychoterapií doplňuje participantka C informace z pohledu vedoucí služby, kdy i kolegové si prochází těžkými životními situacemi a nabízí se zde tendence svěřit se. Terapeutický background lze v tu chvíli velmi snadno překročit, jelikož je to blízký člověk, kterému bychom rádi ulevili, ale ukazují se zde téma hranic, kde to není vhodné.

C: “ Jo, že občas jo. To nebudu lhát, takže to si musím dávat na to pozor. Určitě v hlavě mi to tam šrotuje občas. Vlastně říkám, tak bych to udělala úplně jinak teďkon, tendence terapeutizovat a nebejt jako vedoucí nadřízená. Oddělit to je potřeba, protože jinak bysme si asi vzájemně lezlipo hlavě s kolegama. A jsme zas u těch hranic“.

Téma 8: Spolupráce s dalšími odborníky

Předchozí téma hranic mezi sociální práci a psychoterapií ukázalo, že participantky si v danou chvíli uvědomují, kdy by vstupovali do psychoterapeutické práce, ale z jejich pozice to není žádoucí a v mnoha případech by to bylo spíše škodlivé. Naskytá se zde téma, spolupráce s dalšími odborníky, kteří buď působí v rámci zařízení a jsou jejich součástí anebo tvoří multidisciplinární týmy anebo jsou to externisti a klienti dostanou síť kontaktů, kam se mohou obrátit v potřebě pomoci.

Vnímám toto téma jako velmi důležité v rámci pomáhající profese, jelikož jeden člověk nedokáže zastat několik rolí současně a pokud by jeho snaha vedla k právě k tomu, domnívám se, že by to nebylo dlouhodobě udržitelné.

Jak zmiňuje participantka E a na základě vlastní zkušenosti, dokáže dětem vysvětlit, co to vůbec psychoterapie je a doporučit dál jiného profesionála. Disponuje informacemi a vědomostmi, které ji pomáhají odhadnout situacii a nasměřovat klienta dále.

E: “ .. že i v rámci toho výcviku, co tam cejtím, že dobrá podpora je, že umím doporučit nebo vysvětlit, co třeba psychoterapie je, těm dětem a že můžou opravdu třeba využít nebo vyhledat péči psychoterapeuta“.

E: “ Jo jo jo ,několikrát jsme doporučili. Jo několikrát jsme doporučila, aby vyhledali péči. Doporučila by vyhledali péči psychoterapeuta“.

Když je klient sám motivovaný navštívit jinou instituci kvůli pomoci, je to ten snazší případ. U B zaznívá, že klientka až na podnět v rámci případové konference šla k terapeutovi, protože musela. Šla pod jistým „nátlakem“ a často se sezením vyhýbá kvůli různým výmluvám. Zde se ukazuje, že i když by pomoc byla na místě, je náročné člověka nutit. Tuto snahu sabotuje a o změnu sama od sebe nevyžaduje, je k ní přinucena.

B: “sama vlastně do terapie, byť je to pro ni velmi náročný, šla až v okamžiku, kdy to bylo v zápisu z té případové konference, že na tom jako ospoda všechny tyhle organizace, který jí podporují, že na tom trvají. Takže až pak teda se jako rozhodla, že i když teda s velkou nelibostí, takže že se sama vrátila k tomu terapeutovi...”

U participantky D jsou odborníci součástí organizace a podpora klientů v rámci péče a potřeb je na jednom místě. Což může být výhoda, jelikož je klient navyklý chodit na konkrétní místo a není pro něj tolik namáhavé jít za jinou pomocí, jinam. Přece jenom neznámé prostředí může být děsivé a pokud se jedná o klienty nedůvěřivější už tak v náročné situaci je tento model přínosný.

D: “... tady v centru duševního zdraví pracujeme jako multidisciplinární týma vlastně některé schůzky s hodně náročnými klienty máme třeba i ve dvou. A ty dvojce se různě jako proměňují. Jsou to třeba psychiatrické sestry nebo psychiatři, psychologové. Takže takhle různě spolupracujeme...”

Téma 9: Péče o sebe a prevence vyhoření

Dalším tématem se péče o sebe a důležitost předejít vyhoření. U pomáhající profese je téma syndromu vyhoření často skloňováno. Práce je náročná, a ne všem klientům lze pomoci. Toto sebou může nést pocit frustrace, že práce nedává smysl, pocity méněcennosti rovněž fyzické projevy, jako jsou poruchy spánky, deprese, únava a jiné. Aby tomuto pracovníci předcházeli je potřeba pečovat o svoje duševní zdraví a pohodu.

Uvádím to zde, protože i když se o tom ví, pořád se to děje a v rozhovorech se toto téma ukazovalo a jsem velmi ráda, že si participantky uvědomují, kdy by mohlo hrozit

jejich emoční, psychické a fyzické vyčerpání a dokážou nastavit hranice, kdy oddělí práci a osobní život.

D: “Myslím si, že by to bylo náročný, že bych si úplně neuměla třeba udržet ty hranice nebo kdyby mě to hodně pohltilo. Ale tím, že mám ten výcvik tak si dokážu udržet i nějaký odstup a hlavně ten nadhled.”

D: “protože svůj volnej čas vnímám takovej, že je pro mě hodně důležitěj, abych fakt právě mohla i fungovat, jako v ty práci. Protože, když bychsi nosila práci domů, tak bych za chvilku vyhořela. Jo takže se to opravdu odděluje. Práce a jako svůj osobní život.”

Způsob, jak být pro klienty záleží od samotného pracovníka. Participantka B mluvila i o práci mimo svoje běžné povinnosti, kdy jela za dívkou, rovněž vysvětlovala rodině, co kdo jak myslí, když něco mluví, aby docílila porozumění uvnitř rodiny. Tendence pečovat o druhé je zde evidentní a co tendence pečovat o sebe?

To se jevílo jako proces učení v rámci výcviku a práce na sobě a ukazujese pro ní jako významné!

B: “ Že vlastně se nenechávám tou situací v tý rodině úplně pohltit. Já jsem si všimla něčeho jako péče o sebe. Že tendence, který jsem měla před výcvikem, jako pomáhat na 100%, možná ještě víc, než by klient sám potřeboval. Tak to to mi vlastně pomohlo mít nějakej náhled, že ta péče o ty klienty a ať už sociální práci nebo v terapii má určité hranice. Tak to je určitě, jako velkej význam, to pro mě.”

V podobném ladění mluví také participantka C, kdy si práci brala domů a odpovídala na maily i v noci. Kde má hranice práce a vlastní život si musíme nastavit sami, a i když se to jeví jako lehký cíl, opak je pravdou. U participantky C to byla práce na 4-5 let, kvůli pudu sebezáchovy, kde to dnes vnímá jako osvobození a potvrzení, že to lze nastavit a vytvořit hranice. Vzdát se pocitu, že něco nedodělaly, že někdo čeká na odpověď, že by se to tak mělo vyžaduje práci na sobě a změnu těchto zhojných přesvědčení. Ve velkém měřítku mohou „nakazit“ i oblasti v životě zdánlivě do té doby vypadající zdravě. Jako jedno shnilé jablko v přepravce.

C: *“ Neodpovídám na emaily po pracovní době. teď mám dovolenou, všichni vědí s dostatečným předstihem, že jsem pryč. Mám zajištěnou zastupitelnost. Prostě nepracuju. “*

C. *“ Je to osvobozující, protože některý věci si prostě nemůžu vyřešit doma na dálku, nemůžu tam být úplně pro všechny a nějaká péče je důležitá “.*

Téma sebezpečí u participantky A zaznívá skrze kolegy, kteří se nechali práci moc pohltit a vyhořeli. Sama si dokáže vytvořit od témat i náročnějších klientů odstup a vzhledem k psychodynamicky laděnému výcviku pro sebe používá různé techniky, které jí v práci pomáhají, jako je uzemnění, meditace, autogenní trénink a jiné. Vyzdvihuje jako pomocnou berlu výcvik, který ji této práci se sebou naučil.

A: *„Vyhořeli a ani o tom nevedeli, nemali to úplně to zažité výcvikovo...“*

Téma 10: Význam vzdělání v psychoterapeutickém výcviku v sociální práci

Posledním tématem je význam psychoterapeutického vzdělání v rámci sociální práce, po případě, zda toto vzdělání sebou nese i nevýhody.

Nemůžeme se dívat jenom měřítkem benefitů, ačkoliv je to z rozhovorů patrné.

Proč by měli být sociální pracovníci účastníky psychoterapeutického výcviku? Přináší jim to vůbec něco? Co to je? A bere jim to něco?

Z vlastní zkušenosti vím, že to sebere do jisté míry tíhu z minulosti, nelze si již libovat v bolístkách a vymlouvat se na ně. Bere to nevědomost, někdy je lepší nepátrat, protože i když to nějak bolí, prožít a proplakat si už prožité zkušenosti ještě jednou není nic příjemné. Bere to spoustu času na nicnedělání anebo času, který bychom trávili s dětmi, rodinou, babičkou... Bere to ... Doplňte si sami za sebe...

A co to přináší? Hezky to shrnula participantka E.

E: *“ ...doporučila bych to proto určitě pro tu zkušenost, která myslím, že je opravdu jako nepřenositelná, že to se nedá nikde jako načíst. Ale to se opravdu musí jako odsedět, někdy odbrečet. Opravdu jako být v těch*

vztazích, víc být v té blízkosti. Takže to bych určitě doporučila, že jim to zlepši nejen jako jejich život, jejich vztahy, zlepši vztah k sobě, ale že to může opravdu jako zkvalitnit práci především pro klienty.“

D: “Ja za sebe bych jim to doporučila, pokud chtějí pracovat s touto náročnou klientelou vlastně ty lidi s tím vážným duševním onemocněním tak je to náročná práce a člověk musí umět pracovat sám se sebou“.

C: “jo je to prostě dobrý. Doporučila protože navodí to takovou empatictější atmosféru. Je to víc napojení se na klienta a myslím si že každé v té sociální práci nebo v té přímé péči, může to bejt i ve školství, i ve zdravotnictví, tak chápu že 5 let výcvik je strašně moc, ale nějaký prostě sebezkušenostní zkrácený kurz by byly určitě dobrý pro každou pomáhající profesi.“

B: “Určitě bych doporučila se dovzdělat, protože si myslím, že je potřeba hodně poznat sama sebe než budu pracovat s lidma takhle intenzivně v téhle úrovni osobní rovině. Takže je pro mě důležité porozumět tomu, proč když klient něco dělá, tak co to jako se mnou dělá“.

A: “Určite, ale hlavne začať od začiatku tu našu školu, keďže bol vidieť rozdiel, keď prišli kolegovia z iných odborov a nemali prehľad od začiatku. To sa nedalo dohnať za tie dva roky“.

Uvedeny zde budou také limity a nedostatky této práce, které by mohly vést ke zkreslení dosažených výsledků. V posledním kroku představím návrhy k dalšímu zkoumání dané oblasti i zamyšlení nad přínosy výzkumu.

Diplomová práce má za cíl zmapování využití prvků psychoterapeutického vzdělání v sociální práci.

6 Shrnutí výzkumné části

Výzkum lze využít k potvrzení doporučení vzdělání ne jenom pro sociální pracovníky, ale i pro další pomáhající profese. Výcviková sebe zkušenost je nepřenosná a ze zkoumání se ukazuje, že pro práci s klientem i kolegy přináší řadu výhod.

Zodpovězení výzkumných otázek

Výzkumné otázky jsme vybrala proto, že uspokojí cíl diplomové práce a zároveň umožní zkoumaným osobám volně hovořit a tím naplnit požadavky polostrukturovaného rozhovoru. V tematické analýze pak nechají vyvstat to, co je v této oblasti významné. Vzhledem k ne úplně běžnému tématu, kde jsou sociální pracovníci i v pozici psychoterapeuta, respektive mají za sebou psychoterapeutický výcvik vnímám analýzu za důležitou možná pro další zkoumání a rovněž pro navození diskuze o tom, zda můžou sociální pracovníci vykonávat i psychoterapii jako profesi, když nejsou zdravotními pracovníky.

Data se podařilo zpracovat do deseti tematických celků. Na základě těchto témat byly zodpovězeny následující výzkumné otázky:

1. V čem vám konkrétně psychoterapeutický výcvik pomáhá ve vaší práci s klienty?

Participantky jako sociální pracovnice mají bohaté zkušenosti. Některé z nich nastupovali do výcviku později, takže v rozhovoru zaznělo i srovnání na stejné pozici před výcvikem, v průběhu a po jeho ukončení. Zajímalo mě, jakým způsobem výcvik měnil jejich styl práce, zda si uvědomují, co si z výcvikové zkušenosti odnáší do praxe s klienty.

Moje vlastní zkušenost s výcvikem mi dala prostor pro doptávání se a vyzkoumání konkrétních praktik participantek. Skupinová práce, pravidelné setkávání se působili korektivně v rámci vztahů a porozumění ostatním. V rozhovorech zazněl respekt k jinakosti a odlišnosti. Myslím, že tato zkušenost se zrcadlí do přímé práci s klienty i v rámci kolegiálního postavení.

Rezonuje v rozhovorech empatie, naslouchání, vytvoření důvěrného a bezpečného prostředí. Ačkoliv participanty pracují s rozdílnými cílovými skupinami, shoda je

v přístupu ke klientům. Vnímám zájem o osobu klienta, jako člověka, o pochopení, co se mu děje ve vztazích v rodině či jak dokáže být ve světě.

Z tohoto si dovolím tvrdit, že psychotherapeutické zaměření, které mají 4 participatky v daseinanalytickém přístupu je zde velmi zřetelný.

Daseinsanalýza odmítá pohled na člověka jako na objekt a psychotherapeutickou situaci vnímá jako setkání. Biswanger pohlížel na pojetí vztahu pacienta a lékaře jako na milující vzájemné spolubytí Já a Ty, které vytváří vzájemnost my, vyplývající z dasein, bytí (Condrau, 1998).

Participantky si uvědomují svou pozici organizaci, cíl práce s klienty a snaží se o komplexnější porozumění problémů. S klienty navazují vztah, který popisují jako vzájemnost, klienti přichází sami a svěřují se, a to je jakousi hybnou silou pro vzájemnou spolupráci a úspěšnost intervence.

Význam opravdového vztahu zdůrazňuje také Růžička (2003). V terapeutické situaci je pacient zcela obnažen, terapeuta nechává vstoupit do intimity své rodiny, blízkých vztahů. S těmito intimními věcmi se nelze věřit tehdy, pokud u druhého chybí lidský soucit nebo pokud pacient pocítuje, že je prostředkem nějakého výkonu. Neosobní a technický přístup vzbuzuje nepřátelství a je dle Růžičky přirozené.

Z toho vyplývá, že schopnost navázat vztah dodává klientovi pocit, že na své potíže není sám a je doopravdy vyslyšen. Už tak se klienti často ocitají v těžkých chvílích, kde potřebují na své straně spojence, který jim dodá podporu ve vlastní schopnosti a pak kroky potřebnými v jako sociální pracovník jim pomůže v realizaci.

2. Jaké metody práce využíváte?

V další části jsem se zajímala o metody práce a o techniky, které využívají. Jak sociální práce, tak i psychotherapie pracuje s jednotlivcem, rodinou, skupinou i komunitou.

Z prvotního kontaktu s klientem bylo důležité zmapovat jeho situaci, zjistit o něm co nejvíc informací a pak zvolit metodu práce či techniku, která je pro něj vhodná.

Zde se nejedná o pracovnice na úřadě, kde klienti potřebují vyplnit žádost o dávky.

Ale o služby s různými cílovými skupinami a klienty s různými potřebami.

Participantky se věnovaly práci s jednotlivcem, rodinou i skupinami. Postupovaly dle standardů dané organizace a co se v rozhovorech a tématech objevovalo, byla komunikace s klientem, a hlavně způsob vedení rozhovoru. Klienta vyslechly, doptávaly se, aktivně naslouchaly a zároveň v něm působily autenticky. Využívaly techniky aktivního naslouchání, které vychází z Rogerovské teorie.

To ale není překážkou, jelikož právě výcvik je velmi dobrým tréninkem v komunikaci, a hlavně v naslouchání.

Participantky dokázaly slyšet a doptávat se citlivějším a empatickým způsobem podobným způsobem komunikovat požadavky klientovi. Nepřekračují ale hranice, kde by hrozilo, že vstoupí do pozici psychoterapeuta. Styl vedení rozhovoru je tím, co umí přiblížit klienta a pro budování vztahu je tento fakt naprosto zásadní. Objevuje se zde i provázanost dalších oborů a spolupráce s kolegy. V případě potřeby klienty doporučili do jiných organizací nebo dostali přímo spolupracující osoby z řady psychoterapeutů

Daseinsanalytický způsob se odráží v práci. A v případě participantky v psychodynamickém výcviku je rovněž komunikace a vztah zásadní, avšak se zde objevuje větší využití konkrétních technik v práci s klientem i se sebou. Jako je autogenní trénink, řízené meditace, relaxace, ukotvování atp.

Růžička (2011) popisuje, že pozorným nasloucháním se možnosti klienta vyjeví v rozhovoru samy. V daseinsanalýze se k tomu využívá akt vyrozumívání. Tento pojem navrhl Čálek a vyjadřuje v sobě rozum, cit i osobní vztahovou účastnost.

3. Jaká jsou pozitiva či negativa při využívání psychoterapeutického přístupu v sociální práci?

Poslední oblast dotazů bylo ohledně doporučení absolvování psychoterapeutického výcviku kolegům ve vlastních organizacích či pomáhajícím profesionálům a proč.

Zde byla jednoznačná shoda a odpověď ANO. Participantky se shodovali v několika oblastech i v rámci rozhovorů, kdy popisovali vlastní cestu sebepoznání. To jim umožnilo lépe vnímat sebe ve vztazích, v interakci s druhými, snadněji vést rozhovory i o nepříjemných tématech, lépe zvládat kritiku a náročné životní situace.

Také dle jejich vyprávění si dokážou reflektovat pocity v dané situaci s klienty, kolegy, zda se vztahují k nim, nebo nikoliv. Jak se v tématech cítí, zda jim něco vadí, proč, co s tím dále dělat. Dokážou si lépe uhlídat vlastní hranice v práci, kdy před výcvikem byli velké tendence k workoholismu, vyčerpání až vyhoření a nemocem. Toto vnímá jako obrovský posun a nesmírně bohatou zkušenost do životní způsobu práce.

Aby tento dotaz nebyl pouze jednostranný, zajímalo mě, zda je napadá i proč by výcvik nedoporučili?

Přicházelo krátké zamyšlení a jako negativum vnímali čas a délku trvání výcviku, 5 let a doporučení na eventuelně kratší formu výcviku.

7 Diskuse

Cílem diskuse je shrnutí výsledků diplomové práce a jejich zasazení do kontextu současného poznání.

Sociální pracovníci přistupují ke klientům autenticky a lidsky, zároveň jim to neubírá na profesionalitě. Jsou schopni nahlédnout na problémy klientů komplexně a empaticky reagovat. Uvědomují si svoji roli v dané situaci a cíl práce s klienty, což dokážou reflektovat. Nepůsobí uniformně a nadřazeně. Myslím, že to, jak na klienty a kolegy působí vychází hlavně z jejich osobního a hodnotového nastavení a prostřednictvím výcviku se vlastní osobnost měla možnost autenticky projevit.

Empatie, důvěrnost, vztah a také hranice a osobní prostor jsou dalšími faktory, o které se jejich zkušenost obohatila. I zde vnímám, že jejich povaha a osobnost zde hraje velký prim. Zkušenost ve výcvikové skupině, kde se vše z toho projevovat v interakci s druhými, se prolíná do oblasti vlastního jednání na pozici sociální pracovník.

Etické hledisko a vlastní kompetence jsou dalším ukazatelem. Jednání s klienty je respektující. I v našem rozhovoru nezaznívají jména a další podrobnosti, což je důležité pro ochranu klienta a je zde na to myšleno. Sebepoznání nastiňuje i to, kdy si participantky uvědomují vlastní limity v práci s klienty a dokážou udělat včasnou intervenci. Přichází s případy do intervizí a konzultují v supervizích. Pracují na sobě v rámci individuální psychoterapie a vzdělávají se i v jiných oblastech, už mimo výcvik.

Limity, které zde vnímám jsou, že participanty, kteří prošli výcvikem mají tendenci převážně pozitivního náhledu. Vlastní zkušenost bývá silným zážitkem. Zde je potřeba být na pozoru, aby bylo o klienta postaráno hlavně v rámci sociální práce a se zřetelí na aktuální poskytnutí pomoci. Zároveň si myslím, že participantky jsou schopny kriticky myslet a v případě jakéhokoliv negativního dopadu, by mi tuto informaci sdělily.

Dalším limitem výzkumu je nejednotnost z hlediska organizace či cílové skupiny. Každá z participantek působí s jinou cílovou skupinou. Sociálních pracovníků ukončeným psychoterapeutickým výcvikem působících v sociálních službách

je málo. Většina z nich působí spíše v organizacích nabízejících psychoterapeutické poradenství. Což bývá z hlediska finanční otázky atraktivnější. Pro účel získání dat byla i tato rozmanitost zajímavá a informace velmi podobné.

Cílem bylo zjistit, jak využívají participantky psychoterapeutické vzdělání v sociální práci a pro tento účel byl záměr práce naplněn.

Pro budoucí výzkumníky by bylo zajímavé prozkoumat dopad konkrétního psychoterapeutického směru v konkrétní oblasti sociální práce. Třeba zaměření na jednu cílovou skupinu.

Cílem výzkumu nebylo vyzdvihnout význam psychoterapie jako takové, ale význam vlastního psychoterapeutického vzdělání a jeho průnik do přímé práce s klienty.

Zároveň probíhající diskuse o tom, zda mohou sociální pracovníci a jiné humanitní obory s patřičným vzděláním vykonávat psychoterapii mimo zdravotnické zařízení je dalším námětem pro zkoumání a diskusi. Jelikož se ukazuje, jak z teoretického základu, tak i z praktické části, že důležitá je osobnost sociálního pracovníka a s rozšířeným vzděláním v psychoterapii je přínosem pro celý obor.

Závěr

V teoretické části bylo popsáno vymezení sociální práce. Dále jsem představila teoretická východiska pro přehlednost práce, protože ji dávají punc vědní disciplíny a vychází z psychoterapie. Pro pochopení kontextu práce bylo důležité popsat paradigmatu sociální práce a sociálního pracovníka, jako vykonavatele a profesionála. Jeho osobnost, schopnosti a vlastnosti, rovněž role, které v rámci své profese může zastávat a v krátkosti i etický kodex, kterým se sociální pracovník řídí.

Další část je zaměřená na vymezení pojmu psychoterapie a její ukotvení v České republice, profesní organizace, které zastřešují psychoterapii a snaží se o její legislativní ukotvení i mimo oblast zdravotnictví a také vzdělání psychoterapeuta.

Poslední teoretická část popisuje využití psychoterapeutického vzdělání v oblasti sociální práce, společné cíle a odlišnosti sociální práce a psychoterapie, sociálního pracovníka s psychoterapeutickým vzděláním.

Cílem výzkumné části bylo zjistit využití psychoterapeutického vzdělání sociálních pracovníků v praxi. Jakým způsobem je toto vzdělání v práci ovlivňuje, zda si uvědomují, v čem jim výcvik pomohl a jak s těmito informacemi a zkušenostmi pracují.

Z výzkumu vyplynulo, že prožitá výcviková sebe zkušenost a práce na sobě je obohacuje v práci s klienty i v interakci s kolegy. Uvědomují si zde jasné hranice, kdy mají tendenci přesedlat do působení terapeutického. Schopnost sebereflexe a poznání silných a slabších stránek, a také vlastní osobnosti, jim dává prostor pro hlubší pochopení potíží klientů a jejich následnou intervenci

Právě toto pochopení může být vnímáno i jako nevýhoda v případě, že pracovník překročí hranici a přejde do pozice terapeuta, ačkoliv si situace vyžaduje intervenci z pozice sociálního pracovníka.

Probíhající letitá diskuse a snaha České asociace pro psychoterapii, o legislativní ukotvení psychoterapie a umožnění sociálním pracovníkům a jiným humanitním

profesím vykonávat psychoterapii mimo zdravotnické zařízení, je v České republice velkým tématem.

Ukazuje se provázanost péče o člověka a nutnost mezioborové spolupráce. Také to, že sociální pracovník může být ve výkonu povolání psychoterapeuta stejně hodnotný, jako odborník z medicínského oboru. Důležitý je zde zájem o člověka a přirozená snaha pomoci. A samozřejmě absolvování psychoterapeutického výcviku a splnění všech náležitostí dle ČAP a EAP.

Sociální pracovník má přehled z různých oblastí, dokáže klienta nasměřovat přesněji vzhledem ke komplexnímu vzdělání. Vzdělání v oblasti psychoterapie je tím pádem pro oblast sociální práce cenným a možná by zde stálo za to zamyslet se, nad doporučením absolvování psychoterapeutického výcviku pro pomáhající profese.

Seznam použité literatury

- [1] Atkinson, R. L. (2003). *Psychologie*. Portál.
- [2] Banks, S. (2001). *Ethics and Values in Social Work*. New York: Palgrave.
- [3] Barker, R. L. (2010). *The social work dictionary*. NASW Press.
- [4] Condrau, G. (1998). *Daseianalytická teorie neuróz a psychoterapie*. Triton.
- [5] Corbin, J., & Strauss, A. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Albert.
- [6] Drapela, V. J. (2001). *Přehled teorií osobnosti*. Portál.
- [7] Fischer, O., & Milfait, R. (2010). *Etika pro sociální práci*. Jabok.
- [8] Gabbard, G. O. (2014). *Psychoanalysis and psychoanalytic psychotherapy*. In A. S.
- [9] Gelso, C. J., & Fretz, B. R. (2001). *Counseling psychology*. Brooks/Cole.
- [10] Gulová, L. (2011). *Sociální práce – pro pedagogické obory*. Grada.
- [11] Gurman, S. B. Messer, & A. Gurman (Eds.), *Essential psychotherapies: Theory and practice*. The Guilford Press.
- [12] Hamilton, G. (2011). *Psychotherapy in Child Guidance. England*. Harding Press.
- [13] Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Portál.
- [14] Chytil, O. (2002). *K problematice využívání terminologie ve výuce sociální práce*. Dizertační práce.
- [15] Jones, S. L., & Butman, R. E. (2011). *Modern psychotherapies: A comprehensive Christian appraisal*. InterVarsity Press.
- [16] Jurajdová, H. (2012). *Teorie sociální práce*. Amaprint-Kerndl.
- [17] Kanfer, F. & Schefft, B. (1988). *Guiding the Process of Therapeutic Change*. Research Pr Pub.
- [18] Kratochvíl, S. (2006). *Základy psychoterapie*. Portál.
- [19] Kratochvíl, S. 2017. *Základy psychoterapie*. (5. vyd.). Portál.
- [20] Kopřiva, K. (2016). *Lidský vztah jako součást profese*. Portál.

- [21] Laca, P. & Laca, S. (2017). *Sociálna práca a sociálna pedagogika*. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.
- [22] Laca, S. (2021). *Koncept teórií a metód v sociálnej práci*. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- [23] Langmeier, J., Balcar, K. & Špitz, K. (2010). *Dětská psychoterapie*. Portál.
- [24] Levická, J. (2003). *Metódy sociálnej práce*. Trnava: Trnavská univerzita
- [25] Matoušek, O. (2001). *Základy sociální práce*. Portál.
- [26] Matoušek, O. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Portál.
- [27] Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Portál.
- [28] Mezera, A. (2008). *Pro jaké povolání se hodím? Jak si vybrat střední a vyšší odbornou školu a snad i budoucí povolání*. Computer Press.
- [29] Mlčák, Z. & Kubicová, A. (2006). *K pojetí klienta v sociální práci: manažerismus nebo humanistický přístup*. Gaudeamus.
- [30] Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Academia.
- [31] Navrátil, P. (2000). *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Národní centrum pro rodinu.
- [32] Navrátil, P. (2001). *Teorie a metody sociální práce*. Marek Zeman.
- [33] Oko, J. (2008). *Understanding and Using Theory in Social Work*. Cromwell Press Ltd.
- [34] Ondrušová, Z. et al. (2009). *Základy sociálnej práce*. MSD Brno.
- [35] Ondřejkovič, P. et al. (2000). *Sociálna patológia*. VEDA.
- [36] Pletzer, M. (2009). *Emoční inteligence: jak ji rozvíjet a využívat*. Grada.
- [37] Růžička, J. (2003). *Péče o duši v perspektivách psychoterapie*. Triton.
- [38] Růžička, J. (2011). *Komunitní a skupinová psychoterapie v české perspektivě*. Triton.
- [39] Řicháček, T. Čermák, I., Hytych, R. (Eds). (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Masarykova univerzita.
- [40] Veteška, J. & Průcha, J. (2014). *Andragogický slovník*. Grada.
- [41] Vymětal, J. (2001). *Psychoterapie v českém kontextu*. Portál.

- [42] Vymětal, J. (2004). *Psychoterapie – Teoretické základy a metodika*. Portál.
- [43] Vymětal, J. (2004). *Obecná psychoterapie*. Grada.
- [44] Vymětal, J. (2010). *Psychoterapie – východiska a vývoj*. Portál.
- [45] Vybíral, Z., & Roubal, J. (ed.). (2010). *Současná psychoterapie*. Portál.
- [46] Šrajfer, J., & Musil, L. (2008). *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Albert.
- [47] Šámalová, K., & Tomeš, I. (ed.). (2018). *Řízení sociálních procesů v České republice*. Karolinum.
- [48] Zakouřilová, E. (2014). *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Portál.

Internetové zdroje

- [1] Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. (2018). <https://www.apsscr.cz/files/files/Vyzva%204P.pdf>
- [2] Česká asociace pro psychoterapii. (n.d.). <https://czap.cz/o-nas>
- [3] Česká asociace pro psychoterapii.(n.d.).
<https://czap.cz/resources/Documents/seznam-pregradualu.pdf>
- [4] Česká asociace pro psychoterapii. (n.d.).
https://czap.cz/resources/Documents/eticke-zasady-eap_2019.pdf
- [5] Česká psychoterapeutická společnost. (n.d.).
<https://www.psychoterapeuti.cz/dokumenty/2-stanovy-a-rady>
- [6] European Asociation for Psychotherapy. (1990). (EAP, [Strasbourg declaration on psychotherapy], 1990). <https://www.europsyche.org/about-eap/documents-activities/strasbourg-declaration-on-psychotherapy/>
- [7] Faltisová, T. (2017, 1. listopad). Sociální práce a psychoterapie. Sociální práce/Sociální práca. <https://socialni prace.cz/online-clanky/socialni-prace-a-psychoterapie/>
- [8] Šupa, J. (2017, 1. listopad). Využití psychoterapie v sociální práci. Sociální práce/Sociální práca. <https://socialni prace.cz/online-clanky/vyuziti-psychoterapie-v-socialni-praci/>
- [9] Zákon č.108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. (2006).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?citace=1>.

[10] Nařízení vlády č. 257/2006 Sb., nařízení vlády o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. (2016).

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Viktória Dubasová

Studijní program: Sociální práce zaměřena na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Rok dokončení práce: 2023

Počty znaků hlavního textu práce (bez příloh)

Přímé citace: 316

Ostatní text: 96120

Celkový počet znaků: 112498

Počet pramenů a literatury: 58

Název souboru:

Text práce ve formátu PDF: DP_Dubasova_Viktoria_2023_.pdf

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Bc. Viktória Dubasová**

Studijní program Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii:

Název práce: Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Technické parametry práce:

Počet znaků textu bez mezer (bez příloh): 112 498

Počet stránek příloh: 38

Počet titulů v seznamu literatury: 58

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přílehavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Soutěž¹ ano?

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Soutěž¹ ano?

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Soutěž¹ ano?

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

¹ Soutěž o nejlepší diplomovou práci. Zaškrtněte, pokud práci doporučujete na základě kvalit v dané oblasti hodnocení.

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Celkové hodnocení práce (*klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi*):

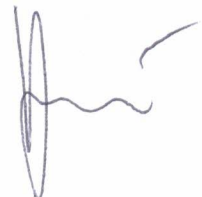
Autorka zvolila téma své práce v souladu se studijním programem, a to doslova. DP má dvě hlavní části teoretickou a praktickou. V teoretické části se autorka věnuje teoretickým východiskům. Kapitoly na sebe navazují logicky a odpovídají zadanému tématu. Velice zdařilá je druhá část, výzkumná. Autorka představuje své kvalitativní šetření, které se týká zjištění, jak participanté ve své praxi sociálního pracovníka využívají své získané dovednosti po absolvování psychoterapeutického výcviku. Obsah rozhovorů, vyhodnocení dat získaných rozhovory i Diskuse o výzkumných zjištěních je velice zajímavá a pro sociální pracovníky inspirativní.
Formální požadavky na DP byly splněny, DP proto navrhuji k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 22.8.2023

PhDr. Hana Hejná

**Posudek oponentky diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Viktória Dubasová

Obor studia: Soc. práce

Název práce: Využití psychoterapeutického vzdělání v sociální práci

Oponent práce: doc. PhDr. Alena Hricová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 65

Počet stránek příloh: 38

Počet titulů v seznamu literatury: 58

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Soutěž¹ ano?

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			X	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Soutěž¹ ano?

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			X	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Soutěž¹ ano?

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

X				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

		X		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

¹ Soutěž o nejlepší diplomovou práci. Zaškrtněte, pokud práci doporučujete na základě kvalit v dané oblasti hodnocení.

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

--

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Děkuji za volbu tématu. Teoretická část práce je podprůměrná. Studentka používá naprosté minimum zahraničních a časopiseckých zdrojů, což by v DP chybět nemělo. Tím spíše, když se v zahraničí PT v SP využívá mnohem častěji než u nás. Studentka často cituje za sebou v odstavcích tentýž zdroj a tak je citována celá stránka. Je ne zcela dobře pracováno s literaturou.

Výzkumné otázky presentované na str. 31 nejsou VO ale otázky do rozhovoru.

V metodologické části není zcela jasné, jak autorka vybírala participanty.

Provedené rozhovory jsou silnou stránkou práce.

V diskusi zcela absentuje diskuse s literaturou, jedná se spíše o shrnutí výsledků, které je ale i v textu předchozím, doplněné o limity práce.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: dobře

Datum. podpis: 16.8.2023

Jelencová